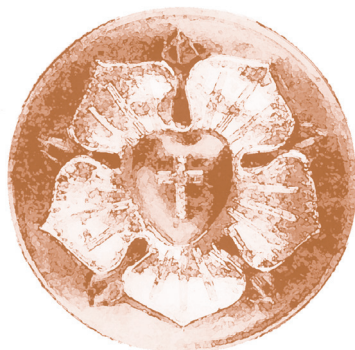

LUTHERSK KIRKETIDENDE

LEDER: KIRKESPLITTENDE?

ARTIKLER OG INNLEGG

ISRAEL, FOLKENE OG BIBELENS LØFTER

UTVIDELSESTEOLOGI OG
OPPFYLLELSESTEOLOGI

ISRAEL, FOLKENE OG BIBELENS LØFTER

REPLIKK TIL HAUGEN OG HEITMANN

DET GAMLE TESTAMENTE I HØYMESSEN

MÅNEDENS SALME

FRA BOKFRONTEN

SØNDAGSTEKSTEN

3. SØNDAG I ÅPENBARINGSTIDEN

SÅMANNSSØNDAG

KRISTI FORKLARELSES DAG

KIRKESPLITTENDE?

Den norske kirke er dypt splittet i synet på homofilt samliv og ekteskap. Uenigheten gjelder både hvorvidt homofilt samliv overhodet er forenlig med kristen etikk, og om et slikt samliv kan forstås som et ekteskap i kristen forstand. Noen svarer nei på begge spørsmål; andre svarer ja på begge, mens en tredje gruppe svarer ja på det første, men nei på det andre. Hvordan man forholder seg til disse spørsmålene, får bl.a. konsekvenser for hvordan Den norske kirke skal ordne sine liturgiske ordninger for vigsel.

Ved siden av selve diskusjonen om selve sakspørsmålene går det en parallell diskusjon omkring hvilken *status* uenighet i denne saken har. Et begrep som gjerne brukes i denne sammenheng er begrepet ”kirkesplittende”. Er uenighet og ulik praksis i dette spørsmålet kirkesplittende, og hvilke konsekvenser vil det i så fall ha?

Som kjent uttalte Bispemøtet i sin uttalelse fra oktober 2013 enstemmig at uenighet i denne saken ikke behøver være kirkesplittende (BM 16/13). I et nesten enstemmig vedtak året etter sluttet Kirkemøtet seg til en slik forståelse (KM 14/14).

En slik forståelse har fått mye kritikk. Noen har ironisert over vedtaket og påpekt at kirkelig enhet ikke er noe man kan vedta. Når mennesker forlater kirken eller trekker seg tilbake fra fellesskap og samarbeid, betyr det at kirken allerede er splittet, uansett hvor mye man vedtar det motsatte.

Dersom Bispemøtes og Kirkemøtets utsagn var ment som en empirisk beskrivelse av utviklingen, ville en slik innvending være svært berettiget. Slik er imidlertid ikke utsagnet ment. Det er snarere ment som en prinsipiell teologisk vurdering som knytter seg til den klassiske lutherske oppfatning av kirkens enhet, slik den er uttrykt i *Confessio Augustana* artikkel 7. Her heter det bl.a. at det ”til sann enhet i kirken er (...) nok å være enig om evangeliets lære og forvaltningen av sakramentene”. Det betyr at man kan være uenig om mye og likevel bevare enheten, bare det ikke

rokker ved den felles forståelse av evangeliet.

Spørsmålet blir da hvilken status uenighet om homofilt samliv og ekteskap har for forståelsen av evangeliet. Betyr uenighet i disse spørsmålene at man ikke lenger deler den samme forståelse

av evangeliet? Til det svarer Bispemøtet et klart nei. Selv om man konstaterer at uenigheten ”angår et vesentlig læremessig spørsmål for en luthersk kirke”, finner ingen av biskopene at uenigheten ”er av en slik karakter at den rokker ved vår felles forståelse av evangeliet”. Derfor konkluderer man også ”at uenigheten ikke er av en slik karakter at det gudstjenestelige og sakramentale fellesskapet i Den norske kirke må brytes”.

Selv om spørsmålet utvilsomt splitter kirken på mange måter, er det likevel ikke kirkesplittende i denne grunnleggende mening. Så lenge uenigheten kan rommes innenfor et fellesskap

Bispemøtets uttalelse er ment som en prinsipiell teologisk vurdering som knytter seg til den klassiske lutherske oppfatning av kirkens enhet.

som er forpliktet på det samme evangelium, er det også mulig å høre til i den samme kirke. En slik forståelse innebærer ikke at man tar lett på uenigheten og de utfordringene den skaper, men at man ikke anser dem av en slik art at de umuliggjør kirkelig enhet i den forstand som be-
kjennelsen snakker om.

Når noen likevel har hevdet at uenigheten er kirkesplittende, har det gjerne skjedd ved hjelp av to argumentasjonslinjer som etter mitt skjønn ikke er tilstrekkelige for å belege en slik konklusjon.

Den ene argumentasjonslinjen handler om Bibelens autoritet. Her har man vist til "Skriften alene" som et viktig prinsipp i luthersk teologi. Fordi et liberalt syn på homofili og ekteskap bryter med Bibelen, må det nødvendigvis være kirkesplittende, har man hevdet.

Problemet med en slik argumentasjon er at også de med et annet syn henviser til Bibelen, selv om de på dette punkt tolker den annerledes. Dermed ender man i realiteten opp med å mene at ulikheter i bibelsyn i seg selv er kirkesplittende. Men bibelsynet har i seg selv aldri vært noen tros-sannhet i luthersk tradisjon. I de lutherske be-
kjennelsesskriftene er synet på Bibelen ikke viet noe eget punkt. Å si at uenighet i synet på Bi-
belen, herunder hva i Bibelen som er bindende, og hva som ikke er det, er kirkesplittende, er der-
for problematisk i luthersk sammenheng. Luther-
anere har historisk sett hatt høyst ulike bibelsyn. Det avgjørende er at man står sammen om det evangelium som Bibelen bevitner, ikke at man er enig i synet på Bibelen, eller om tolkningen av alt som Bibelen omhandler. For å si det med Leiv Aalen kan man til nød "mene hva man vil om Skriften når man bare ikke om Gud og hans gjer-
ning i Kristus mener noe som er i strid med Skriften!" (TTK 1944).

Den andre argumentasjonslinjen handler om forståelsen av hva som er synd: Fordi evangeliet

handler om tilgivelse for synd, så truer uenighet om hva som er synd, forståelsen av evangeliet. At noen takker for det som andre bekjenner som en synd, er naturligvis problematisk. Likevel har kirken måttet leve med slik uenighet på en rekke punkter, helt fra nytestamentlig tid. I den første kristne menighet gikk debatten om det var synd å spise kjøtt som var ofret til avgudene. I vår tid er kristne uenige om forståelsen av det femte bud når det gjelder spørsmålet om det er rett å gjøre militærtjeneste. I forståelsen av det sjette bud har synet på onani forandret seg, og det har skjedd en klar forskyvning i synet på skilsmisse og gjen-
gifte. Ingen har meg bekjent hevdet at uenighet i disse spørsmålene er kvalifisert kirkesplittende.

Heller ikke her kan man redusere spørsmålet til et spørsmål om lydighet mot

Bibelen eller ikke. I spørsmålet om forståelsen av det femte bud mener pasifistiske kristne at det skal tolkes absolutt, mens ikke-pasifistiske kristne mener det kan gjøres unntak der en stat forsvarer seg med militære midler. I spørsmålet om forståelsen av bibelord som aviser homofil praksis, mener noen at det skal tolkes absolutt, mens andre mener at det ikke rammer forpliktende og likeverdige forhold. Når vi kan leve med uenighet i det første spørsmålet, bør vi også kunne gjøre det i det andre.

Det er selvfølgelig problematisk at kristne i den samme kirke ikke kan være enige om viktige moralske spørsmål. Samtidig som man så langt det er mulig forsøker å arbeide seg fram mot felles holdninger, er man i noen spørsmål henvist til å overlate avgjørelsen til den enkelte kristnes samvittighet. Så lenge man står sammen om evangeliet om Guds frelse i Jesus Kristus, bør ikke det gjøre kirkelig enhet umulig.

I noen spørsmål er man henvist til å overlate avgjørelsen til den enkelte kristnes samvittighet.

HARALD HEGSTAD
HARALD.HEGSTAD@MF.NO

*Redaksjonen ønsker alle våre lesere,
bidragsytere, annonsører og andre kontakter
en velsignet Kristi Fødselsfest
og alt godt for det nye året.*

ARTIKKEL

ISRAEL, FOLKENE OG BIBELENS LØFTER

FOREDRAG VED BISPEMØTETS ÅPNING 26.10.15
AV OLE CHR. M. KVARME
OK523@KIRKEN.NO

I dag er verdens øyne rettet mot Jerusalem og Betlehem, mot Damaskus og Aleppo, mot Bagdad og Beirut. Midtøsten står i brann; hundretusener er drept, og millioner har flyktet fra flammene. På nytt eskalerer også voldsspiralen i Det hellige land.

Når temaet er Israel, folkene og Bibelens løfter, er det naturlig at kirkens forhold til det jødiske folk kommer i fokus. Da må det samtidig sies at løftene i begge testamenter ikke bare handler om det ene folk, men har en videre horisont og omslutter folkeslagene og den jord som er "vårt hjem". Dessuten er ikke bare dagens Israel og

Palestina, men også Syria og Irak en del av Bibelens geografi.

I dag er spørsmålet om Israel og Bibelens løfter, forholdet mellom staten Israel og den palestinske befolkning kontroversstema også i vår kirke. I dette foredraget vil jeg derfor ta ett skritt tilbake og først drøfte vårt forhold som kirke til det jødiske folk. Dernest beveger jeg meg inn i dagens konflikt og til det palestinske folk med dets krav på rettferd og frihet. Jeg vil konsentrere meg om en bibelsk og teologisk tilnærming før jeg mer direkte går inn i dagens situasjon. Foredraget er inndelt i fire hovedbolker:

- Bibelens løfter: Frelshistorie og skaperetro.
- Israel og kirken, folket og folkene.
- Landet, jorden og løftene.
- Staten Israel og Palestina: Politikk, etikk og eskatologi.

BIBELENS LØFTER: FRELSHISTORIE OG SKAPERETRO

Bibelens løfter er mange og varierte. Med en sterk forenkling handler det om løftet til Abraham om et land for hans etterkommere og om velsignelse for alle folkeslag. Profetene og salmene taler om frelse og rettferd for den enkelte og i folkets liv, og de tegner bildet av Messias som skal komme med forsoning og fred til Israels folk og folkeslagene. I Det nye testamente sier Paulus at alle Guds løfter fått sitt ja og sitt amen – sin stadfestelse – i Jesus Kristus (2 Kor 1,20). Her vil jeg utvide perspektivet og begynne med to henvisninger. Den første er hentet fra en israelsk kontekst, den andre fra vår kristne tradisjon.

Da professor Uriel Simon på åttitallet hadde bibelundervisning for israelske soldater, tok han utgangspunkt i en enkel observasjon: I Den hebraiske Bibel begynner ikke med Abraham og løftet om landet, men med skapelsen av himmel og jord og av mennesket. Først jorden og mennesket, dernest Abraham og landet. Siden undervisningen foregikk på hebraisk, var det ikke nødvendig å bruke tid på det vi må bli oss bevisste. I den hebraiske Bibel benyttes samme ord for ”jorden” og ”landet”: Ha’arets. For Simon innebar dette et grunnleggende innsteg til forholdet mellom israelere og palestinere med vekt på menneskets verd og landet som felles livsrom for jøder og kristne, muslimer og drusere.

Dersom vi går til den siste bok i den kristne Bibel, møter vi bildet av en ny himmel og en ny jord. Her trekkes linjen tilbake til begynnelsen og til det håp for jorden, Israel og folkeslagene, som vi møter i glimt hos profetene og i salmene i GT. I vår tradisjon synger vi gjerne om ”Den store hvite flokk” – om skaren som er så stor at ingen kan telle den, fra alle nasjoner, stammer og språk. Da har vi imidlertid en tendens til å glemme det som også hører med i denne beskrivelsen: Nærværet av folk fra Israels tolv stammer (Åp 7).

Israels folk er med i fremtidsbildet av alle nasjoner og den nyskapede jord.

Denne referansen til begynnelsen og enden i Bibelen er konsekvensrik. I teologien er forholdet mellom det éne Guds folk og folkeslagene – mellom partikularisme og universalisme i Skriften – primært blitt drøftet i rammen av den bibelske frelshistorie. Dette perspektivet må imidlertid utvides med den skaperetro som vi også finner i Skriften, eksemplifisert ved fortellingene som innleder og avslutter vår Bibel. Disse eksemplene understreker også nødvendigheten av ikke å skille, men å holde frelshistorie og skaperetro sammen – at det jødiske folk er et utvalgt folk og samtidig et folk blant folkeslagene.

Historien med kirkelig antisemittisme viser hvor galt det kan gå når dette doble perspektiv mistes av syne. Da kan veien fra ”utvalgt folk” til ”ikke-folk” være kort. Den yngre Luther hadde en forventning om at jødene ville vende seg til Kristus. Når det ikke skjedde, hadde de for den eldre Luther ikke lenger noen rolle å spille, og det var ingen grunn til å ta vare på dem.² Når jøder avviste troen på Jesus som Messias, ble de i både bokstavelig og overført forstand skjøvet ut i mørket som et ”ikke-folk”. De ytterste konsekvensene av denne holdning kom senere gjennom pogromer og nazistenes utryddelsesindustri.

Det frelshistoriske perspektivet må altså utfylles med det skapelsesteologiske. Jeg vil verdsette folkets rolle i frelsens historie, og i skapelsens perspektiv se det som et folk blant andre folkeslag. Dette vil jeg forsøke å klargjøre og utdype i fortsettelsen.

ISRAEL OG KIRKEN, FOLKET OG FOLKENE

I kristen tradisjon er det grunnleggende at Jesus Kristus er Skriftens midte og tolkningsnøkkel. Med hans komme skjer det noe radikalt nytt. Samtidig representerer han kontinuitet i frelsens historie fra den gamle og inn i den nye pakt. Dermed reises spørsmålet: Hvordan skal vi forstå forholdet mellom den kristne menighet og det jødiske folk som først mottok løftene?

Den kristne menighet vokste først frem som et fellesskap av jøder som bekjente Jesus som Mes-

sias. Blant våre teologer har Jakob Jervell³ og Oskar Skarsaune⁴ poengtert betydningen av det jødiske element i den tidlige kirke. Det nye testamente er samtidig preget av en grunnleggende samtenkning: At dette fellesskapet skal være åpent og inkludere både jøde og ikke-jøde, både Israel og folkene – helt frem til nyskapelsen av himmel og jord. Hva så med at store deler av folket ikke tok imot og fortsatt ikke har tatt imot vitnesbyrdet om Jesus som Messias?

I Rom 9–11 skriver Paulus til hedningkristne i Roma og formaner dem til å unngå arroganse i forhold til jødene. Hans håp er at ”hele Israel skal blir frelst”, og han vil dra de hedningkristne med i den omsorg han har for dem som et folk under Guds løfter (Rom 11,26; 9,4f). Når Paulus skal sammenfatte spenningen mellom deres avvisning av evangeliet og håpet om deres frelse, munner det ikke ut i en opphevelse av spenningen, men i håp og undring: ”Å, dyp av rikdom og visdom og kunnskap hos Gud. Hvor uransakelige hans dommer er, hvor ufattelige hans veier ... Fra ham og ved ham og til ham er alle ting.” (Rom 11,33–36) I denne lovsangen møtes det frelseshistoriske perspektiv og skapertroen, slik det skjer flere steder hos Paulus.⁵

For Paulus er Guds troskap mot sine løfter forankret i Guds barmhjertighet og nåde. Det er ikke minst bakgrunnen for hans henstilling til de hedningkristne om å unngå selvros og hovmod i forhold til Israels folk. Med sitater fra profetene og salmene understreker han hvordan Gud i sin barmhjertighet har tatt vare på folket på tross av vantro.⁶ Guds barmhjertighet mot Israels folk gjenspeiler hans barmhjertighet mot alle folkeslag i både skapelsens og frelsens perspektiv.

Paulus' håp og formaning er vesentlige for vår ekklesiologi og vårt forhold til det jødiske folk. Når det legges vekt på at den kristne kirke er et universelt fellesskap, faller gjerne det jødiske folk ut av synsfeltet. Men denne universalismen er ikke hevet over folketilhørighet, kultur og språk, men binder sammen på tvers av etniske, kulturelle og sosiale skillelinjer. Paulus talte om at jøde og greker, mann og kvinne er ett i Kristus uten å oppheve deres identitet som kvinne eller mann, greker eller jøde. For Paulus er den kristne

menighet i sitt utgangspunkt, i sin identitet og sitt håp er et fellesskap av jøder og ikke-jøder.

Men ”fremtiden kom ikke til å arte seg slik Paulus håpet og ventet ... og ingen kan bebreide jødene for det”, skrev Nils Astrup Dahl. ”Det som inntrådte, var det Paulus advarte mot. De kristne hedninger gjorde seg selv store på Israels bekostning.”⁷ Denne enkle påpekning er et viktig *memento* når vi i dag skal forholde oss til det jødiske folk med den bekjennelse og de tradisjoner som fikk sin form i synagogen.

Forholdet mellom kristendom og jødedom er ofte blitt beskrevet i kontraster.⁸ I dag trenger vi å avlære mye av det vi tidligere har lært om jødedommen, både på Jesu tid og i dag. Vi trenger en ny bevissthet om det vi har mottatt fra jødiske tradisjon og har felles: For eksempel gudstjenestens hovedelementer og feiringen av hviledagen som grunnleggende for menneskers verd og fellesskap. Men også tilliten til Gud som ”... nådig, barmhjertig og rik på miskunn”.⁹ Jesus sto midt i den jødiske tradisjon da han ga oss bønne ”Vår Far i himmelen”.

For noen år siden uttalte Det lutherske verdensforbunds kommisjon for kirke og jødedom: ”Vi tror at Gud i sin trofasthet har ledet sitt folk gjennom historien, og har bevart dem som folk gjennom den jødiske trostradisjonen.”¹⁰ For meg innebærer et slikt utsagn ikke en toveisteologi, at det er to Guds folk og to veier til frelse. Men det innebærer vilje til ærbødighet for synagogens folk. Dels må vi ta på alvor kirkens tilknytning til denne tradisjon, vitnesbyrdet om Jesus som Messias og håpet om at vi en dag vil forenes i troen på ham. Dels kreves det respekt for synagogen som et selvstendig religiøst fellesskap blant andre.

LANDET, JORDEN OG LØFTENE

Fortellingene og løftene om landet i GT er mangfoldige. De er preget av eksklusiv nasjonalisme, men har også et universelt utblikk. De rommer det brutale og det humane, både etnisk rensning og raushet i forhold til minoriteter og andre folkeslag. Dette mangfold gjenspeiles også i jødiske gruppers holdninger til landet i dag. Det kommer altså an på hvor en tar utgangspunkt.

Professor Simon tok utgangspunkt i at den hebraiske Bibel begynner med jorden og mennesket før den kommer til Abraham og landet. Med samme referanse til at det hebraiske *"ha'aretz"* betyr både "jorden" og "landet", skriver Gunnar Haaland: "Løftene om et *land* for Israel har ... hele *jorden* innenfor blikkfeltet, og Guds kongemakt over hele *jorden* har landet som brennpunkt."¹¹

Mitt innspill skal her være et kort blikk inn i Salmenes bok. Den er også preget av det mangfold som jeg nevnte. Men flere salmer peker seg ut i denne sammenheng. De såkalte skapelses-salmene¹² er lovsanger til himmelens og jordens skaper: "Han vanner fjellene fra sin høye sal. Jorden mettes med frukten av din gjerning. Du lar gresset spire frem for feet og vekster til nytte for mennesket." (104,13f) Salme 67 spiller på den aronittiske velsignelse: "Gud være oss nådig og velsigne oss ... (og)la sitt ansikt lyse for oss." Men så heter det: "La folkeslag glede seg og juble. For du dømmer folkene med rettferd og leder folkeslagene på jorden. Folkene skal prise deg, Gud ... Jorden har gitt sin grøde."

Salmene lovsynger Gud for Guds skapergaver både til folket i landet og til jordens folk. De tegner bildet av en Gud som både "åpner sin hånd og metter alt levende", og som "bryr seg om fattige og svake, ... løser dem fra tvang og vold, deres liv er dyrebart i hans øyne" (Sal 145,16; 72,13f). Her er det en gjenklang av den sosial-etikk – om vi kan kalle den det – som vi også finner ellers i Det gamle testamente. Fattige, farløse og enker skal møtes med omsorg og fremmede og innflyttere som landsmenn.¹³ Landet er Guds land, og hele jorden hører Herren til.¹⁴ Sammen med annet stoff i GT representerer salmene en samtenkning som ofte overses: Landet og jorden, folket og folkene, israelitter og fremmede, fattige, farløse og enker.

I løftet om det verdensvide Messias-riket møtes løftene om landet og om velsignelse for alle folkeslag og flyter sammen: "Han skal herske fra hav til hav... Hans navn skal bestå til evig tid... alle folk skal velsigne seg med det." (Sal 72,8ff);¹⁵ Den fulle oppfyllelse har hele jorden, Israels folk og folkeslagene som horisont og hører fremtiden

til. Men det opphever ikke Israels folks særskilte tilknytning til Israels land. Guds troskap og barmhjertighet mot sitt folk og dets liv i landet, gjennom dom og oppreisning, er et tegn på Guds troskap og barmhjertighet mot alle folk og den jord han har skapt.

Dette doble perspektiv har preget jødisk tradisjon, og vi gjenfinner det i NT.¹⁶ Det stemmer ikke at NT er taust om landet og landløftet. Ett forhold er at Åpenbaringsbokens bilde av den nye jord og det nye Jerusalem viderefører profetenes fremtidshåp for landet og folket, for jorden og folkeslagene. I sin forkynnelse av "Guds rike" eller "Himmelriket", lar også Jesus det inn ta den plass som landet har i GT, særlig når han taler om å "arve" eller "gå inn i" Guds rike.

Samtidig har vi lett for å overse betydningen av at både evangeliene og brevlitteraturen har folkets nærvær i landet som tydelig horisont:

- I vekstlignelsene tar Jesus eksempler fra jordbruk og natur i landet.
- Jesus kan spille på sammenhengen mellom livet i landet, fordrivelse fra landet som dom, og tilbakevending som uttrykk for Guds troskap.¹⁷
- Den bibelske geografi er rammen for Jesu oppdrag til disiplene om å være hans "vitner i Jerusalem og Judea, i Samaria og helt til jordens ender" (Apg 1,8).
- Jerusalem er Paulus' orienteringspunkt for hans forhold til sitt folk.

Med disse enkle referanser blir det vanskelig å "skrive landet ut" av Paulus' gjentatte understreking at "løftene tilhører dem". Løftene om Messias og Messias-riket har fått sitt "Ja" i Jesus Kristus. Det betyr ikke at folkets tilknytning til landet er opphevet.

Mitt poeng er igjen at løftet om landet i et frelseshistorisk perspektiv ikke må løsrives fra det skapelsesteologiske – fra folkets liv i landet og folkenes liv på jorden. Vår egen salmeskatt har hentet mange impulser fra de bibelske salmene, både i fedrelandssanger som "Fagert er landet du oss gav" og i lovsanger til Gud som skaper. Våre salmer gjenspeiler årstidene i vår nordiske natur. Synagogens bønnbok har det særegne trekk at hvor de enn befinner seg på jorden, følger de i

detalj årets rytme i Israels land, med bønn for jordens grøde og livet i dette landet. Skulle ikke så vi med vår salmetradisjon også verdsette deres tilknytning til landet og deres bønn med skapertroens perspektiv?

STATEN ISRAEL OG PALESTINA: POLITIKK, ETIKK OG ESKATOLOGI

Dermed er jeg fremme ved staten Israel som politisk størrelse og dagens betente konflikt. Det som er presentert i det foregående, utfordrer til en tenkning om og en holdning til det jødiske og det palestinske folk i landet, som går utover det rent politiske. Samtidig gir det et innsteg i dagens konfliktfylte situasjon.

Jeg nevnte konsekvensene av den kristne antisemittismes holdning til jødene som et "ikke-folk". Det finnes også en annen type kristelig arroganse med motsatt fortegn, og som særlig rammer det palestinske folk. I de siste førti år har det vokst frem typer av "kristensionisme" som vektlegger staten Israels særskilte rolle i et frelses-historisk perspektiv.¹⁸ Her leses Bibelens løfter med et slikt fokus på staten Israel at hensynet til andre folk må vike, at konflikten forsterkes og øker lidelsen i den palestinske befolkning. Denne arroganse bryter ikke bare med NT, men med grunnleggende elementer i GT og i Bibelens frelseshistorie og skapertro.

Den som leser GT på langs, kan ikke unnlate å legge merke til de vekslende styringsformer fra dommere til konger, stattholdere og fremmed overherredømme. Beskrivelsen av grenser og landområder varierer også. Når landløftet møter oss i håpet om Messias og et messiansk rike, er vi utenfor og bakenfor spørsmålet om statsform og styringssett i dagens virkelighet. Det betyr ikke at fredshåpet som ligger i disse tekstene, er irrelevante, tvert om. Men statsdannelse, statsform og politisk styre hører for oss hjemme i den sosiale etikk og ikke i en åpenbarings- og frelses-historisk kontekst.

Det kan for mange virke overflødig å understreke den palestinske befolknings hjemstavsrett i landet. Men med tanke på den aktuelle situasjon og jødiske bosettinger på palestinsk jord er det stadig nødvendig. Nevnte Uriel Simon

refererte også til Abraham-historien, at landløftet ikke gir rett til å overkjøre dem som bor i landet og har bodd der i generasjoner. Gjennom århundrene har palestinske kristne ivaretatt stedene der Jesu vandret. Palestinske muslimer har også sin historie i landet og har ivaretatt bibelske steder knyttet til for eksempel Samuel, og de oppsøker steder i Jesu liv.

Her handler det imidlertid ikke bare om historien frem til i dag. Jeg nevnte Åpenbaringsbokens bilde av det nye Jerusalem og den nye jord, og understreket at vi har en tendens til å glemme at Israels folk er med. I dette fremtids-bilde av de mange folkeslag og kulturer er det god grunn til å si at der hører også det palestinske folk med. De hører hjemme i vårt fremtidshåp sammen med Israels folk og andre folkeslag. Dette håp skal vi gi rom, og det har konsekvenser i dag.

For seks år siden offentliggjorde palestinske kristne ledere dokumentet *"Sannhetens øyeblikk: Et budskap om tro, håp og kjærlighet fra hjertet av palestinsk lidelse"*.¹⁹ Det er sterkt å lese dette ropet fra våre kristne palestinske søsken, ikke bare med beskrivelsen av lidelsen og protesten mot okkupasjonen, men hvordan det bæres av tro, håp og kjærlighet i møte med konflikten. I hovedsak tenker jeg vi må støtte dem i protesten mot okkupasjonen og det den medfører av overgrep, så vel som i ropet om en ny begynnelse som kan gi forsoning og rettferd for begge folk i landet. Her nøyer jeg meg med noen få kommentarer.

Sannhetens øyeblikk sier lite om landløftet og peker primært på at det handler om jorden og inkluderer hele menneskeheten. Men i et avsnitt sies det: "Det er Guds land, og derfor må det være et land med forsoning, fred og kjærlighet. Dette er faktisk mulig. Gud har satt oss her som to folk, og Gud gir oss muligheten, hvis vi har vilje til å leve sammen og etablere rettferdighet og fred i landet, slik at det virkelig kan være Guds land." Om det er mer å si om landløftet, er dette likevel overraskende toner i det arabisktalende Midtøsten.

Nå må det også sies at forholdet til landet, eiendomsrett og politisk styre er sammensatt og brennbart. Det finnes jødiske grupper som med

Toraen i hånd gjør krav på palestinsk jord og vil etablere et rent jødisk land, og enkelte muslimske grupper vil med Koranen i hånd slette staten Israel av kartet. Tilgangen til hellige steder for de tre religionene er også gjenstand for konflikt. Jeg leser imidlertid utsagnet i *Sannhetens øyeblikk* om at "Gud har satt oss her som to folk", som en invitt til ny samtale om de to folkenes liv og de tre religioners nærvær i landet, og da kan det vise seg at det er større konvergens mellom jødisk, kristen og muslimsk tradisjon enn den som opplevs i den politiske diskurs.²⁰

Sannhetens øyeblikk fremhever menneskeverdet og behovet for "å se Guds ansikt i den andre". Siden det gjentas, kunne jeg nok tenkt meg en tydeligere konkretisering av hva dette møte med "den andre" innebærer. I dag har muren begrenset muligheten til å se hverandre. Men begge er mer enn okkupanter og okkuperte. Det nevnte uttrykket er hentet fra fortellingen om brødrene Jakob og Esau og forsoning dem imellom. Jakob sa "Da jeg så ditt ansikt, var det som jeg så Guds eget ansikt, så vennlig var du mot meg." (1 Mos 33,10) Det treffer også en nerve hos jøder i deres tradisjon, som det i fortsettelsen er god grunn til å konkretisere – på begge sider, i ønsket om felles liv i landet.²¹

Fredsprosessen har brutt sammen, og konflikten synes uløselig. Kan vi som kirke overhodet bidra med noe? Oppfordringen fra den palestinske erkebiskop Elias Chacour sitter stadig i min bevissthet: "Vi palestinere og israelere trenger felles venner som er villige til å bygge vennskap med både israelere og palestinere." Og da tenkte han ikke bare på de palestinere og israelere vi er enige med. Med denne oppfordring vil jeg sammenfatte det som her er presentert, også med tanke på det doble perspektiv i frelseshistorie og skaperetro som jeg begynte med.

OPPSUMMERING: VENNSKAP I BØNN OG HANDLING

Med den oppmerksomhet som gis til den politiske situasjon og konflikt, er det ikke urimelig at den også blir stående i fokus for oss som kirke. Det levde liv skal ha vår oppmerksomhet, ikke minst der mennesker lider. Kirkens tro, håp og

handling går samtidig bakenfor det politiske og skal fremfor alt ytre seg i vår bønn for både Israels folk og det palestinske.

Den personlige bønn vil variere, og i bønnens rom er det frihet. Vi må også be som kirke, med det memento som Kierkegaard har gitt oss: "Bønnen forandrer ikke Gud, men den forandrer den som ber." I bønnens rom skapes ny handling. For meg er også Paulus' eksempel viktig. Før han går inn i kontroversene i menigheten i Korint, begynner han med å takke for dem.

1. Det er også der vi må begynne, i takk til Gud for både det jødiske og det palestinske folk. Vi må begynne med å takke Gud for at han har bevart sitt utvalgte folk, og igjen lar dem leve i landet han ga dem. Vi må takke Gud for det palestinske folk som har bodd i det samme landet gjennom århundrer, både i Israel, på Vestbredden og i Gaza. Vi må takke, be og bidra til at begge folk får utfolde sine liv under Skaperens barmhjertige omsorg.

2. Med denne takk og bønn skal vi rette vår klage til Gud for det styresmakter, grupper og mennesker har gjort og gjør med Guds gaver til begge folk for deres liv i landet. Vi må be om at okkupasjonen tar slutt, at muren blir revet, om forsoning og fred. I bønnens rom vil Gud åpne våre øyne for lidelsen, enten det er palestinere som blir utsatt for overgrep på Vestbredden, eller israelere som blir knivstukket i Jerusalem. Da handler det ikke om såkalt politisk balanse for balansens skyld, men om en klage til Gud født i medlidenhet med enhver menneskelig lidelse. Det er en klage til Gud om rettferd og fred for begge folk, som også må uttrykkes i det offentlige rom.

3. Denne takk og klage må samtidig utfylles med det frelseshistoriske perspektiv. I Åpenbaringsbokens bilde av den jord som Gud skal gjøre ny, hører både Israels folk og det palestinske med sammen med folk av andre nasjoner, stammer og språk. Nettopp i dag er det viktig at vi gir dette fremtidshåp rom i vår bønn for begge folk og lar det prege våre holdninger og handlinger.

4. I dette spenningsfelt mellom skaperetro og frelseshistorie skal vi be for møtet mellom mennesker, om "å se Guds ansikt i den andre". Det

må også bli en bønn for oss selv. Vi må be for dialogen mellom jøder, kristne og muslimer og for alle som bygger bro. I solidaritet med våre kristne søsken må vi be for de palestinske kirkene og de messianske jødene, og stå sammen med dem i deres tjeneste med evangeliet blant israelere og palestinere.

¹ Uriel Simon, *The Election and Vocation of Israel, i The Significance of Judaism for the Life and Mission of the Church*, LWF Studies 1982. Mine henvisninger til Uriel Simon her og i det følgende bygger også på flere foredrag i Jerusalem på årtitallet.

² Jfr. kapitlet om Luther av W. Maurer i K.H. Regnstorff og S. von Kortzfleisch, *Kirche und Synagoge, Handbuch zur Geschichte von Christen und Juden*, Band I, Stuttgart: Ernst Klett Verlag 1968. – J. Svartvik, *Bibeltolkningsens bakgator: Synen på judar, slavar och homosexuella i historia och nutid*, Stockholm: Verbum 2006, ss 71–83.

³ Bl.a. i artikkelen *The Mighty Minority*, *Studia Theologica* 34:1, 1980, og i *Luke and the People of God*, Minneapolis: Augsburg Publishing House 1972.

⁴ Bl.a. *In the Shadow of the Temple, Jewish Influences on Early Christianity*, Illinois: InterVarsity Press 2002, og i O. Skarsaune & R. Hvalvik, *Jewish Believers in Jesus – the Early Centuries*, Massachusetts: Hendrickson Publishers 2007.

⁵ Bl.a. Rom 9,5; Ef 4,6; Kol 1,15–20.

⁶ Rom 9,25–29; 10,18–21.

⁷ N.A. Dahl, *Paulus' syn på Israels fremtid*, i M. Sæbø (red.), *Israel, Kirken og Verden*, Utstein Kloster 1971, Oslo: Land of Kirke 1971, s 132.

⁸ Jfr. G. Haaland, *Gått ut på dato? Landløftene, Midtøsten-konflikten og jødisk-kristne relasjoner*, i

O. Leirvik, K. Fretheim & B. Fagerli, *Sannhetens Øyeblikk*, Israel, Palestina og Den norske kirke, Oslo: Akademika 2013, ss 77ff.

⁹ 2 Mos 34,6 som sammen med 5 Mos 6,4–9 er hovedord i synagogens bekjennelse.

¹⁰ Fra kommisjonens Erklæring om møte mellom lutherske kristne og jøder, 1990.

¹¹ G. Haaland, *op.cit.* s 82.

¹² Bl.a. i salme 8; 19A; 67; 87; 96; 103; 104; 139; 145.

¹³ 3 Mos 19,33–34; 5 Mos 10,17–20; Esek 47,21–23.

¹⁴ 3 Mos 25,23; 27,30; Sal 24,2; Jes 6,3.

¹⁵ Jfr. Jes 19,23–25; 65,17–25.

¹⁶ Jfr. O. Skarsaune, *Staten Israel i lys av Bibelens landløfter*, i N.J. Tønnessen (Red.), *Israel 50 år*, Oslo: Luther forlag 1998.

¹⁷ Matt 23,37–39; Luk 21,23f.

¹⁸ Jfr. Jens Olav Mælands oppgjør med denne form for kristensionisme i boken *Glemte av sine egne: Rapport fra de kristnes situasjon i Det hellige land*, Oslo: Avenir 2009.

¹⁹ Norsk oversettelse i Leirvik, Fretheim, Fagerli, *Sannhetens Øyeblikk*, *op.cit.*

²⁰ Jfr. både jøders, kristnes og muslimers bidrag til samtalen om Jerusalem, i H. Aarflot (red.), *Fred for Jerusalem. Historisk, religiøs og politisk bakgrunn*, Oslo: Luther forlag 1996, inklusive mitt bidrag: *Håpets og fredens by – Profetiens Jerusalem*. – Et godt innblikk i den komplekse samtalen mellom palestinske kristne og messianske jøder om landet: s J. Munayer & L. Loden (eds.), *The Land Cries out, Theology of the Land in the Israeli-Palestinian Context*, Cascade Books: Oregon 2012.

²¹ Jfr. H. Aarflot, *op.cit.* og bl.a. bidragene om den rabbinske og talmudiske tradisjon av C. Thoma og R. Gradwohl i artikkelsamlingen W. Eckert, N.P. Levinson og M. Stöhr, *Jüdisches Volk – gelobtes Land*, München: Chr. Kaiser Verlag 1970.

UTVIDELSESTELOGI OG OPPFYLLELSESTELOGI

AV HANS MORTEN HAUGEN, PROFESSOR I INTERNASJONAL DIAKONI,
DIAKONHJEMMET HØGSKOLE, LEDER AV SABELS VENNER I NORGE
HAUGEN@DIAKONHJEMMET.NO

Teksten er basert på en forberedt kommentar til Ole Christian Kvarmes foredrag "Israel, folkene og Bibelens løfter"; en kortere versjon ble trykket i Dagen 29. oktober; tilgjengelig på verdidebatt.no

Ole Christian Kvarmes foredrag under åpningen av Bispemøtet i Oslo Domkirke 26. oktober utfordrer alle kirker. Noen ganger går han imidlertid ikke langt nok i å drøfte konsekvensene av landløfter i lys av en kristen forståelse av Jesu som oppfyller og utvider løftene.

Det første kapitlet i Johannesevangeliet avsluttes med at Jesus sier at Natanael skal se "Guds engler gå opp og gå ned over Menneskesønnen." Guds engler som går opp og ned, hører vi også om i Jakobs drøm (1. Mos 28), hvor Gud sier til Jakob: "Den jorden du ligger på, vil jeg gi deg og din ætt."

Kvarme sier korrekt at Jesus lar Guds rike eller Himmelriket ta den plassen som landet tidligere hadde. I fortellingen fra Johannesevangeliet er det Jesus *selv* som tar denne plassen. Dette utfordrer en snever forståelse av løftene.¹

Forståelsen av hvem som er utvalgt, er utvidet til å omfatte alle som tror. Gud grep inn i historien og valgte seg ut et folk, og fra dette folket har vi fått profetene og Jesus Kristus selv. Jesus ga sine disipler – som alle var jøder – et universelt oppdrag. Vi leser i 1 Pet 2,9 at vi som har tatt imot og tror, er en utvalgt slekt, et kongelig presstekap, et hellig folk, et løfte fra 2 Mos 19,6, som gjennom Jesus blir utvidet.

I tillegg er det viktig å minne om at den kloke sjefsrabbiner Michael Melchior understreker at "utvalgt betyr at du *alltid* påtar deg ekstra ansvar, at du får flere forpliktelser, at det aldri betyr flere rettigheter".²

Det er ingen grunn til å underslå de mange landløftene – noen mener det er 87 henvisninger – i Det gamle testamentet. Landløftene er primært tegn på Guds trofasthet, som Gud også viste ved å sende Jesus Kristus som han lovet. Landløfter kan ikke brukes til å tegne statsgrenser. Også andre folk har fått landløfter fra Gud. I 5 Mos 2 leser vi ikke mindre enn tre ganger at Gud har gitt andre folk land til eiendom, Se'ir-fjellene til Esau og hans etterkommere og Ar og ammonittenes land til Lots etterkommere. Skal også disse landløftene virkelig gjøres i dag, siden disse også er gitt av Gud og ikke er tidsbegrenset?

En rekke vers i Det gamle testamentet viser Guds omsorg for alle folk, som assyrerne og egypterne (Jes 19), kushittene, filisterne og babylonerne (Sal 87). Esekiel som rommer svært ulike budskap, ender i kapittel 47 med en formaning om at innflytterne skal få eiendom og behandles som innfødte israelitter. Det er riktig at Det gamle testamentet starter med hele verden; deretter er oppmerksomheten primært på israelittene, men rettferdighetsbudskapet og omsorgen for alle folk blir gradvis sterkere – før Jesus kommer i Det nye testamentet og sprenger alle grenser.

Når Kvarme understreker israelittenes nærvær i landet, er det lett å si seg enig i dette. Israelittene eller jødene har en sterk religiøs, kulturell og emosjonell tilknytning til landet mellom Jordandalen og Middelhavet. Denne tilhørigheten viser seg i en uavbrutt tilstedeværelse. Kvarmes utsagn

om ”den bibelske geograf” er det ingen som bestrider.

Langt mer problematisk er Kvarmes utsagn om ”Israels land”. Hva menes med dette? Er det et større landområde som skal forbeholdes israelitter eller jøder? Vi vet jo at noen av løftene omfattet områdene helt til Eufrat, og det landet som ble delt mellom Jakobs 12 sønner, omfattet områder nordvest i dagens Jordan og sør i dagens Libanon. Langt bedre er det å snakke om ”Guds land”, som også brukes av Kvarme.

Begrepet ”Guds land” gir en forståelse av land som gave, ikke som rettighet, og landet skal vise og vitne om Guds gode vilje for alt det skapte. Utvidelsen av løftene gjennom Jesus Kristus innebærer med ordene til Cape Town Commitment at vi kan ”ikke skille vårt forhold til Kristus fra hvordan vi handler overfor jorden”.³

Hva sier Det nye testamentet om landet? Kvarme viser til Jesu ord mot slutten av Matt 23 og Luk 21. I Matteus snakker Jesus om å ”samle barna dine som en høne samler kyllingene under vingene sine”. Dette kan forstås som en profeti om en tilbakevending av jøder. Allerede på Jesu tid levde jødene spredt. Det er imidlertid ikke klart hvilken framtid Jesus snakker om, og utsagnet kan ikke forstås som en profeti om etableringen av en stat.

I Lukas snakker Jesus om at jødene skal bli bortført og at ”Jerusalem skal bli trådt under fot av andre folk inntil folkeslagenes tid er forbi”. Den romerske makt demonstrasjonen gjennom ødeleggelsen av tempelet lå bare noen tiår fram i tid. Jeg og flere med meg ser det som sannsynlig at Jesus – i den grad han snakket om et konkret politisk regime – nettopp talte om den romerske okkupasjonen.

Heller ikke Paulus-brevene bekrefter direkte noen av landløftene. Rom 9,4 sier at ”herligheten, paktene, loven, tempeltjenesten og løftene tilhører dem”, men umiddelbart etterpå bekrefter Paulus en utvidelsesteologi der det avgjørende er tro og ikke etnisitet: ”Ikke alle israelitter tilhører virkelig Israel, og ikke alle Abrahams etterkommere er Abrahams barn.” (Rom 9,6-7) Dette er utfordrende vers, men kjernen er at løftene er utvidet. Det at redningsmannen skal komme fra

Sion (Rom 11,26), gir heller ingen *teologisk* begrunnelse for en stat som en ”forutsetning” for Jesus gjenkomst.

Staten Israel er en legitim stat som møtte et reelt behov og en dyp lengsel hos et folk som har erfart så mye urett og lidelse. Den kirkelige anti-judaismen – som Luther uttrykte på uhyrlige måter – er en skam. Israel ble raskt anerkjent av FN. Det springende punktet er om den moderne og sekulære stat Israel har en *teologisk* eller *guddommelig* legitimitet.

Kvarme burde ha vært tydeligere når han skriver at det er ”vanskelig å ‘skrive landet ut’ av Paulus’ gjentatte understreking at ‘løftene tilhører dem’”.⁴ Dersom man skal bygge på en teologisk begrunnelse for at løftene og landet tilhører jødene, hva blir implikasjonene? Ble staten Israel etablert gjennom Guds inngripen? Hva betyr dette for hvordan staten Israel skal forstås – når vi vet at staten Israel ønsker å være en sekulær stat? Betyr det at staten Israel primært har sin eksistensberettigelse gjennom en teologisk begrunnelse og ikke en folkerettslig begrunnelse?

En nytestamentlig oppfyllelses- og utvidelsesteologi må ha et universelt siktemål, ikke et territorielt. Samtidig som denne endringen er helt sentral, er det sentralt – som Kvarme gjør – å advare mot at forholdet til jødedommen presenteres som en kontrast.

I en undersøkelse av norske kristne ledere, prostere og pastorer syn på den moderne staten Israel framkommer det at uenighetene i frikirkene er store. I Den norske kirke er motsetningene langt mindre.⁵ Blant alle respondenter er nesten like mange enige (27) og uenige (29) om at staten Israel har en plass i Guds frelsesplan. Blant Den norske kirkes respondenter var fem helt eller delvis enige; ingen katolikker var enige. 17 av respondentene støttet utsagnet om at staten Israels etablering innebærer de siste tider. Ingen respondenter fra Den norske kirke var helt enige, og 2 var delvis enige.

Holdningene til Den norske kirkes ledere var vel så mye å vektlegge nestekjærlighet og folkerett som landløfter. Også andre svar fra undersøkelsen underbygger at Den norske kirkes ledere mener at staten Israel ikke har et guddommelig mandat,

men er en legitim stat med reelle sikkerhetsbehov, og klare folkerettslige forpliktelser.

Blant medlemmene i Den norske kirke er det likevel behov for teologisk veiledning i spørsmål om Israel og Palestina. Når kirkesamfunn med større motsetninger i disse spørsmålene har maktet å komme med teologiske avklaringer,⁶ burde Bispemøtet kunne bli enige om en teologisk veiledning til menighetene – med mål om at denne også kan influere andre kirkesamfunn. Sabeels venner i Norge bidrar gjerne!

Staten Israel er et politisk svar på jødernes tilhørighet og tilknytning til landområdet mellom Middelhavet og Jordandalen. Kvarme bekrefter palestinerne "hjemstavnrett" til det samme området, noe som er viktig. Kvarme advarer mot kristensionismen fordi "konflikten forsterkes og øker lidelsen".⁷ Kvarme sier at vi må be om at okkupasjonen opphører. Han kunne ha tydeliggjort at det må arbeides politisk for dette. Positivt er det også at Kvarme løfter fram budskapet i Kairos Palestina om at folk og tre religioner må leve sammen i "Guds land".

For "bibelske sionister" – et begrep valgt for å bygge bro til jødene – er slike kompromisser vanskelige. Likevel har det skjedd en endring hos den største av organisasjonene: Internasjonale Kristne Ambassade Jerusalem (IKAJ).⁸ Proklamasjonen fra den fjerde kristne sionistkongress i 2001 sa at den som vil "dele landet Israel, kommer i konflikt med Bibelens Gud (Joel 3:1–3). De skal virkelig såre seg selv og falle inn under Guds uopprettelige dom (Sak 12:9)." Denne posisjonen har endret seg etter at IKAJs stifter, Jan Willem van der Hoeven, sluttet, og teksten finnes ikke lenger på hjemmesiden.

Han er nå leder av International Christian Zionist Center Jerusalem. I en tale ved International Christian Zionist Center Norway 19. juli 2015 sa van der Hoeven at Utøya-terroristen burde få fredsprisen.⁹ Selv om van der Hoeven ikke er tilknyttet IKAJ, er det han som har utøvd størst innflytelse innen den kristensionistiske bevegelsen de siste 30 årene. Kristensionister kan altså stå for ekstreme meninger.

Et helt annet budskap finnes i Kairos Palestina: "Vi tror at landet vårt har et universelt oppdrag,

... å fullføre universell frelse. Det var innledningen til oppfyllelsen av Guds rike på jord." Som kristne må vi i det minste søke å være tegn på dette riket.

¹ For gode og tilgjengelige innføringer i landteologi se Walter Brueggemann, *The Land. Place as Gift, Promise and Challenge in Biblical Faith* (2nd ed) (Minneapolis MH: Augsburg Fortress, 2002); Gary M. Burge, *Jesus and the Land. The New Testament Challenge to "Holy Land" Theology* (Grand Rapids, MI: Baker Academic, 2010); Gary M. Burge, *Whose land? Whose promise? What Christians are not being told about Israel and the Palestinians* (Cleveland OH: Pilgrim Press, 2003); Naim Ateek, *A Palestinian Christian cry for reconciliation* (Maryknoll, NY: Orbis, 2008); se også Ateeks to kapitler i Naim Ateek, Cedar Duaybis and Tina Whitehead (red), *The Bible and the Palestine Israel Conflict* (Jerusalem: Sabeel, 2014).

² Michael Melchior, "Menneskeverdet i jødisk perspektiv", i Hans Morten Haugen og Lars Gunnar Lingås (red), *Kampen for menneskeverdet. Livssynene i møte med fremmedhat og ekstremnasjonalisme* (Oslo: Universitetsforlaget, 1996), s 119 (utheving i original).

³ Cape Town Commitment, i norsk oversettelse i Rolf Ekenes, Tormod Engelsviken, Knud Jørgensen og Rolf Kjøde (red.), *Misjon til forandring. Refleksjoner og visjoner fra Lausanne III* (Skjetten: Hermon, 2011), 241–242.

⁴ I et intervju i Vårt Land 28. oktober 2015 ("Grovt av biskop Kvarme") er Ole Christian Kvarme langt tydeligere: "Opprettelsen av Israel er ikke en åpenbaring av Gud og Guds gjerning. Det er menneskers verk." En slik forståelse innebærer dessverre at man risikerer å få stempel som "erstatningsteolog"; se Internasjonale Kristne Ambassade Jerusalem (IKAJ), som innleder "The Essentials of Replacement Theology" med: "Replacement theology rests chiefly on the idea that the whole or part of the Abrahamic Covenant has been abolished, for it is this Covenant that promises to Israel eternal ownership of the land of Canaan (Genesis 17:7-8)." (<http://int.icej.org/media/replacement-theology>). Mens erstatningsteologi – som er nær forbundet med den skammelige kristne antijudaismen – har handlet om at "kirken" erstatter "folket", og at Gud ikke lenger forholder seg til "folket", er altså forståelsen hos IKAJ (og andre) endret til å omfatte dem som mener at staten Israel ikke er etablert gjennom Guds inn-

gripen i historien og som tegn på oppfyllelsen av løftene.

- ⁵ Hans Morten Haugen, "Mellom landløfter, neste-kjærlighet og folkerett: Norske kirkelederes syn på Israel i et bibelsk perspektiv og et samtidsperspektiv" *Kirke og Kultur* 119(2) (2014), 135–155.
- ⁶ Frikirken, *Misjon til Israel og folkeslagene – med perspektiv på situasjonen i Midtøsten* (Oslo: Den Evangelisk-Lutherske Frikirke, 2010).
- ⁷ Denne advarselen følges opp av en tidligere Dagen-redaktør – i en kommentar som generelt er støttende til Kvarnes foredrag – ved å omtale den nyere kris-

tionismen som "hensynsløs"; se Odd Sverre Hove "Typer av kristenionisme", 27. oktober 2015; www.verdidebatt.no/debatt/cat1/subcat4/thread11606348.

- ⁸ For en analyse av noen av de teologiske posisjonene til IKAJ – og de to andre større kristenionistiske organisasjonene i Norge, Ordet og Israel og Karmel-instituttet se Hans Morten Haugen "Hvordan ser kristenionister på jødernes frelse?" *Norsk Tidsskrift for Misjonsvitenskap* 66(2) (2012), 89–110.
- ⁹ Jan Willem van der Hoeven "Norges alvorlige valg og 22. juli profetien", publisert 22. juli 2015; 19.58–20.00. www.sokelys.com/?p=10909.

luther

Harald Hegstad
GUD, VERDEN OG HÅPET
INNFØRING I KRISTEN DOGMATIKK
379,-

Hvem er Jesus Kristus? Hva betyr det at mennesket er skapt i Guds bilde? Hva kjennetegner det kristne fellesskapet? Dette er bare noen av de spørsmålene en grunnbok i dogmatikk forsøker å besvare. Boken behandler de ulike temaene med utgangspunkt i Bibelen, redegjør for hvordan kirkens lære har blitt formulert gjennom historien og drøfter hvordan kristen tro best kan formuleres i dag.

Boken tar utgangspunkt i luthersk kirkelig tradisjon, men i større grad enn tidligere fremstillinger reflekterer boken over dagens økumeniske situasjon. Alle som vil ta et dypdykk i kristen tro, vil ha stor glede av boken.

Denne boken er et viktig og solid bidrag til studiet i dogmatikk. Boken anbefales som en oppdatert og gjennomarbeidet innføring i hovedtrekkene i kristen tro og lære.

Jan-Olav Henriksen, professor i systematisk teologi, Det teologiske Menighetsfakultet.

Gud, verden og håpet gir en god innføring i hva evangelisk-luthersk kristen tro kan være i dagens norske kontekst: Klart strukturert, godt valgte problemstillinger, rik på troens forankring i Skriften og informert av nyere økumenikk. Et godt valg for førsteårsstudenter i teologi/religion eller andre med interesse for skoleing til kirkelig tjeneste.

Gunnar Innerdal, førsteamanuensis i systematisk teologi, NLA Høgskolen

www.lutherforlag.no

ISRAEL, FOLKENE OG BIBELENS LØFTER

AV GENERALSEKRETÆR ROLF G. HEITMANN, DEN NORSKE ISRAELSMISJON
ROLF@ISRAELSMISJONEN.NO

Respons på Ole Chr. M. Kvarmes foredrag, Bispemøtet 26.10.2015

Hvem er Guds folk? Spørsmålet ble stilt fra talerstolen i et vestnorsk bedehus. Responsen kom umiddelbart, og med ettertrykk, fra en mann i forsamlingen: Det er Israel! Fra talerstolen ble det kvittert med et nytt spørsmål til den frimodige respondenten: Er du jøde? Han svarte benektende på dette, og fikk et oppfølgingsspørsmål: Tilhører ikke du Guds folk, da? Jo, jeg gjør vel det, kom det usikkert.

Har Gud to folk? Finnes det en suksessjon fra Israel til Kirken? Er Israel og Kirken parallelliteter som må holdes adskilt? Eller finnes det en eller annen symbiose av fellesskap og identitet, ja, om mulig full sammensmelting?

Kvarme gir oss i sitt foredrag en glimrende hermeneutisk nøkkel til å forstå forholdet mellom Israel (= det jødiske folk) og folkene når han legger både et skapelsesteologisk og frelseshistorisk perspektiv til grunn for sin israelologi – en teologi som (kanskje ikke overraskende) gjennomgående vil få støtte og applaus i Den Norske Israelsmisjon.

Jeg finner det likevel like hensiktsmessig å ta utgangspunkt i en ekklesiologi med utgangspunkt i Guds utvelgelseshistorie, fordi det er her vi finner gudsfolkets identitet, enten vi kaller det Israel eller Kirken.

ISRAEL – GUDS UTVALGTE FOLK

Det er ikke vanskelig å finne skriftbelegg for vitnesbyrdet fra mannen på bedehuset: Israel, i betydningen det jødiske folk, er Guds folk. Det var ikke et folk, men ble det ved Guds suverene utvelgelse. Det som begynte som det minste, med

én mann i en fremmed slekt og i et fremmed land ble i utlendighet og under slaveriets kår formet til et folk og en nasjon. Natten da påskelammet ble slaktet, nøyaktig 430 år etter at de hadde bosatt seg i Egypt, kom dagen for forløsning og utfrielse. Jakobs sønner var blitt til et folk, og Gud kunne slutte sin pakt med dem: Dere skal være mitt folk, og jeg vil være deres Gud, fremfor alle andre folk (2 Mos 19,5f og 5 Mos 7,6–9). Løftet til Abram ble videreført og konkretisert gjennom Jakobs etterkommere.

Utvelgelsen av Israel er ensidig begrunnet i Guds eget hjerte: Fordi han elsket dem og ville vise troskap mot sine løfter og pakter. Det handler altså ikke verken om et bestemt folks kvantitet (De var det minste av alle folk) eller kvalitet/egenskaper. Et forsøk på å gjøre det jødiske folk bedre eller dyktigere enn andre folk har ingen bibelsk begrunnelse, og vil dypest sett være misforstått omsorg og kjærlighet. Antisemittene har brukt samme argumentasjon (Jfr. Sions Vises protokoller), med de tragedier det har ført til.

Utvelgelsens kjerne og hensikt er derfor ikke privilegier, men snarere forpliktelse og lydighet. Det handler ikke primært om gave, men om oppgave. Til Abram ble dette uttrykt som et oppdrag om å være til velsignelse både for folket og folkene (1 Mos. 12,1–3), og hos profeten beskrives det som et gjenreisningsprosjekt av ”Jakob” og samling av ”Israel”, men samtidig med et universelt perspektiv: Et lys for folkeslagene. Det vil si: Å bringe Guds frelse til jordenes ender (Jes 49,6).

Utvelgelsen av Israel skjer altså ikke bare for

Israels egen skyld, men like mye for folkenes skyld. Men nettopp fordi Israel har fått dette oppdraget, er de også et "hellig folk, et kongelig presteskap og Guds eiendom" som skal bli bevart, og beskyttes gjennom særskilte løfter og forskrifter.

Religiøse jødiske ledere har forstått dette perspektivet bedre enn mange kristne ledere. For et par uker siden besøkte jeg den jødiske "indremisjonsbevegelsen" Chabad i Brooklyn. Chabad har lubavitcherrabbiene som sine store forbilder og læremestre, og den syvende i rekken, Menachem Mendel Schneerson, ble utropt og proklamert som Messias av sine tilhengere. Han døde i 1994 uten at vi kan si at det store messianske fredsriket er kommet. Begrunnelsen Chabad selv gir, er at det jødiske folk ikke var klar til å ta imot Messias fordi de ikke levde etter Toraens 613 bud. De viste ikke vilje til å vende om. Rabbi Epstein ga meg grundig innføring i deres tro og tradisjoner. For ham var det viktig for jøder å etterleve alle bud, men han understreket samtidig: Vi driver ikke misjon blant ikke-jøder, for hvis en ikke-jøde konverterer til jødedommen, er vedkommende også forpliktet til å holde alle de bud Gud har gitt oss. Et slikt krav vil vi ikke pålegge andre. For andre folk gjelder bare de 7 universelle budene i Noa-pakten, sa rabbi Epstein.

Spørsmålet vi selvsagt må stille, er hvordan denne utvelgelsesteologien er definert i Det nye testamentet. I likhet med Kvarme, mener jeg Rom. 9–11, sammenholdt med apostlenes misjonspraksis, gir oss et tydelig svar:

Det hevdes ettertrykkelig at Gud "slett ikke" (gr.: *mæ genoito*) har forkastet sitt folk (Rom 11,1). For meg betyr det at utvelgelsens oppdrag står fast. Da må også løftene og forskriftene som er satt for å bevare og beskytte folket som et annerledes folk, stå fast. Det er vel nettopp dette som understrekes i begynnelsen av bibelavsnippet når Paulus understreker hva det vil si å være israelitt: "De har retten til å være Guds barn, og herligheten, paktene, loven, tempeltjenesten og løftene. De har fedrene, og fra dem stammer også Messias, han som er Gud over alt, velsignet i all evighet." (Rom 9,4f)

KIRKENS IDENTITET.

Kvarme understreker at forholdet mellom kristendom og jødedom ofte er blitt beskrevet i kontraster. Det har, etter min mening, ikke bare ledet til en stygg antijudaistisk kirkelig tradisjon, men berøvet oss for vår egen kirkelige identitet som messiasbevegelse.

En vei har som regel to grøftekanter, og noen steder også sideveier eller blindveier. I vår iver etter å definere Kirken i kontrast til det jødiske folk havner vi ofte i en veigrøft. På den ene siden utdateres og kanselleres det jødiske folks utvelgelse, både dets oppgave og dets gave. Jesus Kristi død og oppstandelse innebærer et historisk kontinuitetsbrudd, der "alt er blitt nytt" og det gamle forkastet. Kirken representerer "Det nye Israel". Denne kontrasten eller diskontinuiteten er blant annet uttrykt gjennom kirkefader Augustin som sier: "Jødernes fornedring overalt står i kontrast til kirkens skjønnhet."

En annen grøftekant er den som prøver å dele frelseshistorien opp i et hendelsesskjema og epoker (dispensasjonalismen) der Gud handler ulikt med Israel (det jordiske gudsfolk) og Kirken (det himmelske gudsfolk) til ulike tider, ofte med sterkt fokus på endertidsbegivenhetene og tusenårsriket.

I begge tilfeller settes det et klart skille mellom Israel og Kirken som to ulike gudsfolk. Det samme skjer i den pluralistiske religionsteologien som hevder at alle religioner fører til samme Gud/samme mål, men at det finnes ulike veier frem. Denne teologien har i hovedsak vært avvist i Norge, men vi ser dessverre tendenser til at den er på full fart inn. Dette gjelder særlig i møte med rabbinsk jødedom, definert som topaktsteologi. Generalsekretæren i vår gamle tyske partnerorganisasjon, *Zentralverein für Mission unter den Juden* (nå: "*Begegnung*"), Wolfgang Raupart Rudnick, uttalte for en tid tilbake følgende til Misjonsblad for Israel: "Jeg kan ikke si at det er nødvendig for en jøde å tro på Jesus for å bli frelst. Som jøde er man allerede i et paktforhold til Gud."

For å unngå avsporinger, enten det gjelder blindveier, eller det gjelder grøftekanter der Israel og Kirken separeres, må vi derfor fastholde at det

finnes én vei der Israel og folkeslagene forenes og vandrer sammen. Alternativet er det som min britiske kollega Alex Jacobs i Church's Ministry among Jewish people (CMJ) kaller "Enlargement theology" (utvidelsesteologi), og som Paulus beskriver i både Rom 11 og Ef 2,11ff.

Kirken ble ikke til utenfor Israel, men innenfor. Paulus beskriver oss ikke-jøder (de uomskårne) som dem som "er utestengt fra borgerrett i Israel. Uten del i paktene og løftet. Ja, uten håp og uten Gud i verden" (Ef 2,12). Annerledes var det altså med de omskårne, selv om paktsforhold, omskjærelse og rett liv ikke er noen garanti for frelse og rettferdighet. Loven har nemlig ifølge Paulus aldri vært ment som frelsesvei. Det er bare ved Guds nåde og ved tro/bekjennelse at mennesker blir frelst (Rom 4,1–3; Rom 10,9–13; Ef 2,8–9). Derfor var det også bare en rest i Israel som ble berget, både under ørkenvandringen og på Elia sin tid, på nytestamentlig tid og i vår tid (Rom. 11,5). "Rest-tanken" står ikke i motsetning til utvelgelsen, men snarere som en bekreftelse på Guds trofasthet mot sitt løfte, til alle tider.

Den første nytestamentlige menigheten besto altså i hovedsak av jesustroende jøder. Litt spissformulert kunne vi kanskje si: Jesus var ikke kristen. Han var jøde. Jesustroende jøder representerer derfor kontinuiteten i gudsfolket, også i det utvidede gudsfolket. Å tale om Israel og Kirken – eller jøder og kristne – som polariteter gir derfor ikke mening og uttrykker en misforstått kirkelig identitet. Det devaluerer både Israel og Kirken. En kirke uten Israel, det vil si uten jødisk nærvær, vil være en funksjonshemmet kirke uten forankring. Det vil være som et tre uten rotfeste.

Derfor blir det et viktig spørsmål for Kirken hvordan den vil forholde seg til den delen av fellesskapet som vi kunne kalle "Israels rest", eller som i dag ofte definerer seg som "messianske jøder". Gir vi rom for dem, med deres jødiske identitet – til velsignelse og berikelse for hele Jesu kropp? Eller stenger vi dem ute som en foreldet sekt? Vi forstår at jesustroende jøder representerer en utfordring til den rabbinske jødedom, men de representerer mer enn noen andre en genuin

bibelsk jødedom, i den grad det er mulig å definere den. Det er derfor påfallende at jesustroende jøder i stor grad utelukkes og utestenges fra jødisk-kristen dialog som "et forstyrrende element". Som kirke burde vi være de første til å inkludere dem.

I norske kirkelige uttalelser registrerer jeg at det oftere tales positivt om messianske jøder og nødvendigheten av å holde kontakt med dem og gi dem oppmerksomhet. Spørsmålet jeg stiller, er om dette er festtaler, eller om det følges opp i praksis. Jeg registrerer i det minste en viss inkonsistens når det tales om kristne i Israel og De palestinske områdene på en slik måte at messianske jøder er utelukket.

FOR JØDE FØRST

Den paulinske programerklæringen i Rom 1,16 er etter min mening ikke bare en historisk bekreftelse på at evangeliet var for jøde først, men at det først og fremst (gr.: *proton*) er for dem, nettopp i kraft av deres utvelgelse og oppdrag. Hvis Israel skal bli det de er kalt til, og oppfylle sitt oppdrag, kan det i et nytestamentlig perspektiv bare skje i deres rolle som et messiansk folk ved troen på Guds nåde i Jesus Messias.

Konsekvensen av dette er tydelig: Hele Jesu kropp, både jesustroende jøder og jesustroende hedninger, må ha som primært oppdrag å gi evangeliet (tilbake) til det folket som formidlet det til oss. "For hvordan kan de tro uten at de får høre ..." (Rom 10,14ff)

Jeg minner i denne sammenheng på grunnlagsdokumentet for Samarbeidsråd for Menighet og Misjon, som Den norske kirke har gitt sin tilslutning til:

1.8 Misjon blant jøder

Ettersom all misjon har sin forankring i Det gamle testamentet, har kirken like fra begynnelsen hatt et spesielt forhold til det jødiske folk. Jøder og kristne har felles røtter i vitnesbyrdet om den samme Gud og den pakt han inngikk med sitt folk, slik det er blitt overlevert gjennom Det gamle testamentets skrifter. Troen på at Gud utvalgte Israel som sitt folk er blitt bekreftet og fornyet i Det nye testamentets bekjennelse av Jesus som Messias. Gud har trofast ledet sitt folk gjennom historien og bevart det gjen-

nom den jødiske tradisjon og tro, tvers gjennom trengsler og lidelser.

Det hevdes stundom at det jødiske folk i kraft av Guds pakt med Abraham ikke behøver å anerkjenne Jesus som sin Messias. Det nye testamentet fastholder at det jødiske folk trenger ham like mye som alle andre, og at det ville være illojalt mot Kristi vilje å fravike det nytestamentlige vitnesbyrd om å bringe evangeliet til "jøde først ...".

Likevel hviler det et særskilt ansvar på menigheter, organisasjoner og enkeltkristne som har samkvem med jøder, å gjøre opp med de negative sidene ved vår felles historie der jødiske minoriteter er blitt utsatt for kristne kulturers og kirkers anti-judaistiske maktspråk, ufølsomhet og overgrep. Møtet med jødene må derfor uttrykke oppriktig kjærlighet til og dyp solidaritet med det jødiske folk. I dette møtet arter misjonen seg først og fremst som et ydmykt vitnesbyrd om Jesus i samtalens form.

ISRAEL OG LØFTENE

Selv om Jesus ved sin død og oppstandelse har opphevet skillet mellom Israel og folkeslagene (Ef 2,14), skjelnes det likevel mellom "jøde og greker", omskåret og uomskåret. Så langt jeg kan se, betyr dette at Bibelens løfter har ulike dimensjoner i både utstrekning og tid. Dette gjelder både det vi kaller messiasprofetiene og landløftene.

Gunnar Haaland viser i denne sammenheng til 4 tidshorisonter i profetioppfyllelsens perspektiv:¹

- Første oppfyllelse i den gammeltestamentlige samtiden.
- Utvidet oppfyllelse som følge av Kristi komme, hans gjerning og den nye tidsalder som han brakte.
- Fortsatt oppfyllelse for Israels folk i tiden etter Kristi første komme.
- Fullkommen oppfyllelse i fullendelsen.

Dette samsvarer etter min mening godt med Kvarmes hermeneutiske modell.

Paulus fastholder løftet og håpet om Israels frelse (Rom 11,25–26). Mysteriet for Paulus er ikke at Israel skal bli frelst, men heller tidspunkt og omfang. Når Paulus slik fastholder løftet om frelse, er det lite sannsynlig at han skulle utelukke

de andre løftene. Han bruker jo nettopp flertallsformen når han henviser til Israels fortrinn i Rom 9,4.

Selv om løftene til Israel sprenger det etniske og geografiske og gjøres universelle, er det samtidig god grunn til å fastholde det eksklusive og partikulære perspektiv knyttet til det jødiske folk i fedrenes land. Det finnes altså ulike dimensjoner i profetioppfyllelsen. Jeg er likevel enig med Kvarme i at vi må utvise forsiktighet i å identifisere landløftet til fastlåste grenser og sekulære statsdannelser, selv om jeg gleder meg over at jødene har fått sitt nasjonale hjemland, og også ser dette i sammenheng med Guds store plan for Israel og verden. Den sekulære staten må imidlertid bedømmes og vurderes ut fra samme etiske målestokk som vi legger på andre nasjoner.

Jeg forstår også, i likhet med Kvarme, løftenes "ja" og "amen" i Kristus (2 Kor 1,20), som en oppfyllelse i betydningen bekræftelse. Det må i tilfelle bety alle løftene. Å lese hele Bibelen kristologisk og kristosentrisk er et godt bibelsk prinsipp, men vi kan også bli så sneversynte at vi ikke ser de perspektiver og dimensjoner som ligger i Guds utvelgelsestanke og plan for Israel og folkene.

Gunnar Haaland peker nettopp på hvordan de ulike dimensjonene må holdes sammen, og hvordan de supplerer hverandre; ikke utelukker hverandre:

Hvis vi tenker ut fra en bekræftelses- og kontinuitetsmodell, har alle dimensjonene fått sitt ja i Kristus (Jfr. 2 Kor 1,20). De hører sammen, og de skal ikke spilles ut mot hverandre. Det er ikke slik at én dimensjon oppheves når en annen oppfylles (Jfr. Matt 5,17–19), slik man vil tenke innenfor et erstatningsteologisk paradigme. Dersom vi tar på alvor at løftene ikke ble endelig oppfylt i og med Kristi første komme, og at vi fremdeles ser frem mot løftenes endelige oppfyllelse i fullendelsen (dimensjon d), åpnes det et rom for å fastholde løftenes fortsatte gyldighet for Israels folk (dimensjon c) ved siden av løftenes utvidede rekkevidde i og med Kristus (dimensjon b). I forhold til landløftet innebærer dette at verken proklamasjonen av evangeliet om Guds rike til jordens ender (dimensjon b) eller håpet om en ny himmel og en ny jord (dimensjon d) null-

stiller løftet om et land til Israels folk (dimensjon c).²

Jeg henleder i denne sammenheng også oppmerksomheten til en uttalelse fra Luthersk Europeisk Kommissjon for Kirken og Jødene (LEKKJ), Driebergen-erklæringen 1990, som også Kvarme var innom:

Vi tror at Gud i sin trofasthet har ledet sitt folk Israel gjennom historien, og har bevart dem som folk gjennom den jødiske trostradisjonen. I hjemkomsten til deres fedres land ser vi et tegn på Guds paktstro-skap

KONFLIKT OG SAMEKSISTENS

Den bibelteologi og ekklesiologi som er presentert ovenfor, er kontroversiell og vanskelig å forholde seg til, ikke minst for våre palestinske tros-søsken. En bibelsk legitimering av jødenes løfte om land kan naturligvis misbrukes til å forsvare urettferdighet og maktovergrep. Dette er ikke nytt. Det er derfor ikke tilfeldig at profetene i sin bekreftelse av landløftene talte både om at samling i landet hang sammen med åndelig fornyelse, og om etiske standarder i omgang med andre folk (Esek 36,24ff og 47,21–23). Jesus forsterker den etiske forpliktelse når han oppsummerer lovens hovedinnhold: Rettferdighet, barmhjertighet og troskap (Matt 23,23).

Den jødiske nasjon er etter bibelsk norm ikke eksklusiv, selv om der gis noen eksempler på ”etnisk rensing” for å beskytte folket og avgrense seg mot avgudsdyrkelse. Allerede under ørkenvandringen hører vi om at ”mange slags mennesker fulgte med dem” (2 Mos 12,38). Både ved det første landnåmet og ved tilbakevendelsen fra eksilet i Babylon pålegges Israels stammer å gi andre innflyttere odels- og eiendomsrett (Esek 47,21–23)

Det er viktig å ha dette perspektivet med når vi i dag skal nærme oss folkene som lever i verdens navle, Midtøsten. Når vi i Den Norske Israelmisjon de senere årene har engasjert oss så sterkt i brobygging og forsoningsarbeid mellom messianske jøder og palestinske/arabiske kristne, er det både begrunnet i et kristent samfunnsansvar, men også i en bibelsk ekklesiologi om at vi alle ved troen og dåpen tilhører Jesu kropp.

I dette spenningsfeltet må det arbeides og kjømpes med både teologi og virkelighet, Guds narrativ og menneskers narrativer, historie og erfaringer. Som kristen kirke kalles vi til å lytte både til Guds historie og menneskers fortellinger, og følge hans eksempel som sa: ”Salige er de som skaper fred.” Vitnesbyrdet fra en jødisk og palestinsk jente fra en forsoningskonferanse gjør inntrykk: ”Vi kom sammen og tenkte at vi tilhører to ulike folk. Vi oppdaget i stedet at vi tilhører hverandre. Troen på Jesus forener oss.”

Vi utfordres stadig: Hvem holder du med? Hvem heier du på? Konfliktene i Midtøsten handler ikke om en triviell fotballkamp der jeg kan tillate meg å være supporter for mitt favorittlag. Den som velger side, vil fort bli satt på sidelinjen – og slik bidra til å forsterke motsetninger fremfor å finne løsninger.

Det finnes bare ett valg: Guds valg, Han som i Kristus forsonet verden med seg selv og ga oss medborgerskap sammen med Israel slik at vi sammen kan være lys i verden. Det finnes ikke noe sterkere vitnesbyrd i Midtøsten enn når jøder og palestinere sammen proklamerer evangeliets forsonende kraft.

---

¹ Gunnar Haaland: ”Bibelens landløfter – Del 3”, <http://www.israelsmisjonen.no/artikkel/article/87261>.

² Ibid.

REPLIKK TIL HAUGEN OG HEITMANN

AV OLE CHR. M. KVARME
OK523@KIRKEN.NO

Takk til Hans Morten Haugen og Rolf Gunnar Heitmann for deres kommentarer til foredraget ”Israel, folkene og Bibelens løfter”, og til LKs redaksjon for denne anledning til en replikk.

Et hovedanliggende for H.M. Haugen er at Det nye testamente er taust om landløftet, og at dette løfte i Det gamle testamente ikke gir teologisk eller guddommelig legitimitet til den moderne og sekulære staten Israel. Jeg er enig i det siste, og sier også i foredraget at ”statsdannelse, statsform og politisk styre hører hjemme i den sosiale etikk og ikke i en åpenbarings- og frelseshistorisk kontekst”. Men Haugen foretar en kortslutning når han alene og direkte går fra omtalen av landet i GT og NT til staten Israel som politisk størrelse. Landets betydning i begge testamenter er videre og mer grunnleggende enn statsdannelse og styringsform.

I mitt foredrag var det vesentlig først å gi fokus til Det nye testaments forståelse av Israel som et folk fortsatt under Guds løfter, og av den kristne menighet som Guds folk av jøder og ikke-jøder, et fellesskap av folk fra Israel og folkeslagene. Denne forståelse er også forankret i det grunnleggende at Jesus Kristus er Guds ”Ja og Amen” til løftene. I dette ligger også den paulinske betoning av at Gud ikke har forkastet sitt folk Israel. Paulus betoner egen omsorg for folket og håpet om folkets frelse i Jesus Kristus, og han gjør det for å unngå stolthet eller arroganse blant hedningkristne i deres forhold til jøder.

Dette utgangspunkt og anliggende hos Paulus slik det utfoldes i foredraget, unnlater Haugen å gå inn på. Det gjør også at han ikke treffer med sin gjengivelse av hva jeg sier om landet. Ett for-

hold er at NT ikke er taust om landet, men har det som en naturlig forutsetning og stadige referanse. Dette kunne vært konkretisert og brettet ut med langt flere eksempler enn det som var mulig i foredraget. For meg var det like vesentlig å påpeke at forholdet mellom folket og landet ikke bare må sees i et frelseshistorisk perspektiv, men også i et skapelsesteologisk perspektiv, og både GT og NT gir hjelp til det.

I salmene i GT kommer Guds trofasthet og barmhjertighet mot folket til uttrykk i livet i landet og med skapelsens gaver i dette landet – uavhengig av grenser og statsform. Dette gjenspeiler Guds trofasthet og barmhjertighet mot folkene i deres liv på jorden. Det er en skapelsesteologisk sammenheng mellom jorden (*ha'aretz*) og folkene, landet (*ha'aretz*) og folket. Det er blant annet på denne bakgrunn jeg er opptatt av at vi ikke må skrive landet ut av den nytestamentlige betoning av Guds troskap mot folket.

Når vi takker Gud som Skaper for vårt land og vårt folk, skulle ikke da Israels folk få gjøre det samme, og skulle ikke vi kunne delta i denne takk slik jøder hos oss også ber for vårt land og folk? Det innebærer ikke en konsesjon til alt skiftende regjeringer i staten Israel, den israelske hær – eller israelske bosettere på palestinsk jord – måtte gjøre, men er en grunnleggende verdsetting av folkets liv i landet. Det står heller ikke i motsetning til vårt engasjement for det palestinske folk og dets rettmessige krav på rettferdighet og frihet i dette landet.

Haugen fremhever samtidig at staten Israel er en stat med folkerettslig legitimitet. Det er et synspunkt jeg også deler, men tenker altså at det

er mere å si om folkets tilknytning til landet og dets liv i landet. Nettopp dette ”mer” i et skapelsesteologisk perspektiv gjør at det ikke bare er grunn til fortsatt samtale mellom oss, men at det også er et godt utgangspunkt for samtale med jøder så vel som palestinere.

Med den felles tilknytning R.G. Heitmann og jeg har hatt og har til Den norske Israelmisjon, er det neppe overraskende at jeg gir min tilslutning til det meste av det han målbærer i sin kommentar. Israelmisjonens særlige mandat i vår kirke er å gi uttrykk for solidaritet med det jødiske folk og sammen med messianske jøder fremme et evangelisk vitnesbyrd blant jøder. Heitmann nevner at organisasjonen i senere år også har engasjert seg i brobygging og forsoningsarbeid mellom messianske jøder og palestinske kristne.

Dette brobyggingsarbeid er ett av mange bidrag til et nytt møte og til sameksistens mellom israelere og palestinere i dagens turbulente situasjon. Men det er ikke enkelt. For ikke lenge siden utga palestineren Salim J. Munayer og den messianske jøden Lisa Loden artikkelsamlingen *The Land Cries out. Theology of the Land in the Israeli-Palestinian Context*. Artiklene i denne boken viser med tydelighet hvilket sprengstoff som ligger i forståelsen av landløftet mellom palestinske kristne og messianske jøder, men også glimt av vilje til å tenke sammen.

Etter å ha lest boken er min observasjon føl-

gende: Om det i dag er kontakt og samarbeid mellom evangelikale i begge grupper, er det en kløft av mistillit mellom messianske jøder og palestinske kristne i de historiske kirkene. Mitt håp og min bønn for veien videre er at de messianske jøder vil se den betydning de palestinske kirkene har hatt og har for å ivareta fortellingen om Jesus i landet, og at palestinske kristne verdsetter de messiansk-jødiske menighetene, deres liv og Jesus-vitnesbyrd til både israelere og palestinere. Jeg tenker at det også vil være et godt bidrag til den videre samtale om Guds omsorg og barmhjertighet for begge folk i landet Gud har gitt dem.

Etter å ha reflektert over Haugen og Heitmanns innspill, ja, også i etterkant over eget foredrag, tenker jeg derfor at en videre samtale kunne dreie seg om dette: Hvordan vandrer Jesus gjennom dette landet i dag? Da Jesus var stått opp av graven, fikk kvinnene beskjed om å si til disiplene: ”Han går i forveien for dere til Galilea. Der skal dere få se ham, slik som han sa dere.” (Mark 16,7) Det ville nok bli en annerledes samtale enn den som her er ført. Men i denne samtalen vil også Kairos-dokumentet og de palestinske kristnes historiske vitnebyrd høre med, så vel som messiastroende jøders fortellinger og vitnesbyrd. Her ville vi også trenge fortellingene om forholdet til Jesus blant israelske jøder og palestinske muslimer, i forlengelsen av Bibelens løfter til Israel og folkene.

DET GAMLE TESTAMENTE I HØYMESSEN

AVMORTEN ALSVIK, PENSJONERT PREST
MORTEN.ALSVIK@LIVE.NO

Nylig fikk jeg bibelleseplanen for 2016, satte meg og bladde i den. Av gammel vane så jeg på prekentekestene utover året. Etter en tid slo det meg: Hvor er GT-tekstene blitt av? Jeg måtte telle. Så langt jeg ser, er det 3 ganger i løpet av kommende år at prekentekestene er hentet fra GT.

Dette gjør meg litt forvirret og litt skuffet med tanke på det teologiske arbeidet også jeg fikk være en del av for 40–50 år siden. Ikke minst på MF var det en stigende interesse for GT som disiplin. I forelesningene lå det til tider også under at disse tekstene åpnet for et teologisk innhold som burde komme frem på prekestolen. Det ville berike den forkynnelsen vi møtte i norske menigheter.

I forbindelse med liturgirevisjonen som Liturgikommisjonen sto for, ble det så utarbeidet nye teksttrekker. Nå skulle tekstlesning fra GT være med hver søndag, og av og til komme som prekentekest. Det er disse teksttrekkene som ble

skiftet ut for noen få år siden. De nye legger fortsatt opp til lesning fra GT hver søndag.

Det var en spesiell søndag den 29. januar 1978 da 2 Mos 3,1–6 var prekentekest. Dette var nytt og spennende. Men mange var usikre. Det viste seg bl.a. i at Luthersk Kirketidende i lengre tid bare brukte fagfolk i GT til å skrive tekstgjennomgørelser til de aktuelle søndagene. Etter hvert kom det også hjelpelitteratur på området. Jeg tillater meg å nevne ”Så sier kirkens Herre. Med det gamle testamente på prekestolen”. 3 bind redigert av professor Magne Sæbø.

Om jeg husker rett, ble det etter hvert slik at det var 6 GT-tekster som prekentekest hvert år. Når er en altså gått ned til 3. Hva kan være årsaken til det? Eller kanskje en heller bør spørre: Hva vil det føre til på sikt? Nesten uten GT kan det gi som resultat at vi formidler et smalere gudsbilde enn vi gjør ved å la begge testamenter komme rikeligere til orde i forkynnelsen.

MÅNEDENS SALME DESEMBER 2015

AV ESTRID HESSELLUND OG SINDRE EIDE
ESTRID.HESSELLUND@EIDEFORLAG.NO / SINDRE.EIDE@EIDEFORLAG.NO

SOLBARN, JORDBARN (N13 26)

T: SHIRLEY ERENA MURRAY 1994 O: EYVIND SKEIE 2004 M: CARLTON R. YOUNG 1994

En ny salmebok presenterer et stort knippe av nye salmer. Ingen kan vite hvilke av dem som raskt tas i bruk og blir sunget inn i menighetene. Det er særlig vanskelig å komme gjennom nåløyet og få gjennomslag for nye advents- og julesalmer. Men er kvaliteten god nok på både tekst og melodi, vil også nye salmer få en sjanse. Salmen "Solbarn, jordbarn" er et godt eksempel på akkurat dette.

Shirley Erena Murrays "Star-Child" finnes i en rekke salmebøker verden over og har de siste årene også sunget seg inn i Norge, i Eyvind Skeies oversettelse. Han grublet lenge på hvordan han skulle løse oversettelsen av åpningsordet "Star-Child". Stjernebarn har tre stavelser på norsk, og umulig å få til å stemme med melodien. Skeie viste sin styrke som oversetter og gjendikter ved å velge "Solbarn" som åpningsord, og tro mot originalteksten maktet han å få inn "stjernebarnet" i salmens refreng: *Hør oss, se oss, Stjernebarn stig ned, så jordens barn i alle land finner julens fred.*

Den nå 84 år gamle salmedikteren fra New Zealand begynte ganske sent i livet sitt å skrive salmer. Hun var godt over 60 før hun for alvor kom i gang. Tre av de fire salmene hun er representert med i Norsk salmebok 2013, er skrevet på 1990-tallet, den fjerde i 2004. Det merkes at hver eneste tekst hun skriver, er viktig for henne. Her er ikke klisjeer og "Kanaans språk". Blant et vidt spekter av temaer er vern om skaperverket, fred og forsoning og menneskerettigheter viktig for henne.

I 1994 da salmen "Star-Child" ble skrevet, hadde mange mennesker på New Zealand en vanskelig jul på grunn av økonomiske nedgangstider. "Salmen vokste ut av min tiltagende bekymring over at markedsverdiene nå skal diktere vårt samfunn og skape fler og fler tapere, blant

både barn og voksne," forteller S. Murray. Ordene til salmen skrev hun først på sitt julekort, som et budskap også til seg selv – et ønske om å se virkeligheten i øynene, og samtidig være et troens barn som lever i håpet.

Innen 24 timer etter at den amerikanske musikeren og komponisten Carlton Raymond Young (f. 1926) hadde mottatt julekortet, svarte han med å sende henne melodien som vi nå synger. Hans sangbare melodi kler teksten på en utmerket måte. Den bidrar til både ettertanke og bønn. Refrengets bønnerop, "Stjernebarn stig ned", beveger seg melodisk i en nedadgående linje og understreker at Gud "ble menneske og tok bolig iblant oss" (Joh 1,14).

Hovedsaken i salmen er inkarnasjonen, at Gud ble menneske, et "stjernebarn" som ble "jordbarn". Så høyt elsket Gud verden "at han ga sin Sønn den enbårne" (Joh 3,6) til alle jordens barn – uansett hvem de er, og hvilke livsvilkår de lever under. Gud steg ned og ble "jordbarn" for at alle vi andre "jordbarn" over hele verden kan finne julens fred. Det er sterkt å synge om krigsbarn, om hjemløse og forlatte, om misbrukte barn, glemte barn, om bortskjemte og ensomme barn. Men nettopp denne konkretiseringen må være en viktig grunn til at salmen har sunget seg inn over hele verden. Teksten berører oss. Den tar bort all form for juleidyll og setter fokus på det helt sentrale ved julens budskap. Salmens første og siste vers danner håpsrammen for mennesker i alle mulige livssituasjoner, også for dem som kan oppleve julen som en vanskelig tid. Det sårbare barnet i krybben er alle menneskers "Håpsbarn": *Håpsbarn, fredsbarn, Barn fra evighet, vis hvert jordbarn himlens herlighet.*

Lytt til salmen fra NRKs "Salmeboka minutt for minutt". Her synger Stine Mari Langstrand, med Knut Størdal på synth.

FRA BOKFRONTEN

ANNE HELGESEN: EVEN OG MAJA

IKO-FORLAGET 2015

88 SIDER. ISBN: 978-82-8249-258-4

Even og Maja er en samling av fortellinger skrevet av Anne Helgesen og er utgitt av IKO-forlaget i samarbeid med FriBu (Frikirkens barn & unge). Historiene ble egentlig skrevet til "Solsiden" som var en barneside i avisen Vårt Land, og ble senere utgitt i bokform i 1979 av Vårt Lands forlag. I denne utgivelsen er de 20 beste historiene valgt ut, modernisert og forbedret. Historiene var ifølge forfatteren selv et lite ungdomsopprør fra hennes side. Hun hadde sett seg lei på at "alle barneandakter jeg fant, var lukkede skriftstykker med to streker under riktig svar".

Boken handler om Even 8 år, hans foreldre og hans beste venn Maja som bor i naboeligheten. Historiene i boken er fortellinger om en helt vanlig gutts hverdag med gleder og sorger, historier som beskriver hvordan man kan bli i dårlig humør når pappa har glemt nistepakken på skitur, men hvordan humøret også fort blir bedre igjen når man har fått mat i magen.

Historiene i boken utspiller seg i et urbant miljø i en bygård i en norsk by og har urbane utfordringer og hendelser. Dette var noe av det første jeg la merke til da jeg leste boken, at Even er barn i et bymiljø. Selv om det er urbant, og historiene er modernister slipper, vi som lesere alle forstyrrelser av teknologiske duppeditter; dette oppleves som befriende, og det gjør kanskje historiene litt mer tidløse, samtidig som det også kan gjøre historiene litt distansert fra hvordan en åtteårings hverdag faktisk er i dag – full av teknologiske forstyrrelser.

Men nå vil jeg til selve innholdet i historiene. Even og Maja er en utrolig god bok! Som kateketstudent i midten av tyveårene ble jeg helt slått i bakken av denne boken. Jeg tar meg selv i å bli så engasjert i historiene at jeg gjennom hele boken responderer med lyder på det som skjer. Jeg observerte meg selv liggende på sengekanten humrende, "aahh"-ende over fine bilder og stønende i skuffelse over at Even ikke skjønner at han må tenke annerledes. Anna Helgesen har klart å skape Even som en karakter som har en dybde i flere dimensjoner. Jeg synes hovedpersonen er veldig god, naiv og fin, men kan også bli litt skuffet og oppgitt over ham.

Even og Maja har gode fortellinger uten en tydelig moral, men de skildrer følelser jeg som voksen kjenner meg godt igjen i, både nå og fra da jeg selv var barn, følelser som det å være redd for å miste mamma og pappa når man er ute, ville leke med venner når man vet man ikke kan, ville være like flink som de andre til å svømme og det å ha et ønske om å være snill, men ikke få det til. Dette er en bok med historier som kan

legge til rette for gode samtaler med barn om hvordan det er å være menneske, og om hvordan livet er. Jeg vil virkelig løfte denne boken opp som pedagogisk verktøy som kan sette i gang samtaler med barn, hvor man sammen kan drøfte viktige aspekter ved livet, hvor det ikke er en klar grense mellom rett og galt. Anne Helgesen skriver selv i slutten av forordene til boken om samtale etter å ha lest en historie: ”Deretter gjelder det å gi barna rom. La dem reagere på likheter og ulikheter i tekstene! La samtalen leve! Vær åpen for at barnas tanker kan åpne nye perspektiver for deg!” Det er jeg helt enig i, fordi jeg tror denne boken i stor grad kan være med å åpne for gode samtaler med barn, hvor man kan reflektere over livets kompleksitet, gleder og sorger. Dette er ikke en bok som skriver historier hvor man skiller mellom rett og galt, men en bok som skriver om livet og alt det inneholder av daglige utfordringer og gleder.

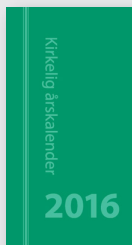
Alle historiene er basert på bibelfortellinger. De brukes ikke like tydelig hele tiden, men i noen av historiene blir det referert direkte til bibelfortellinger ofte på svært gode måter som er veldig ærlige. Det er ikke nødvendigvis sånn at

bibelfortellingene synker rett inn hos Even med én gang, men han både stiller kritiske spørsmål og kommer med egne (kanskje naive, men) gode refleksjoner. I én av historiene sier han til og med til pappaen sin at han ikke har tid til Jesus-fortellinger fordi han er så opptatt med å lære å svømme. I noen av historiene er bibelreferansene mindre tydelige, men finnes fortsatt. Jeg leste faktisk en god del historier før jeg tenkte spesifikt over hvordan bibelfortellinger blir brukt og er flettet inn i historiene. Det er ikke fordi de ligger skjult i teksten, men fordi de er så utrolig godt flettet inn og integrert i historiene at det oppleves som den største naturlighet at Bibelens fortellinger er med.

Even og Maja er en bok perfekt for hjemmet og samtaler på sengekanten, men kan også gjerne brukes i trosopplæringen. Boken er skrevet for barn mellom 6 og 10 år, men jeg vil trekke frem at om man gir unge ledere i kirken i oppgave å lese og samtale med barn rundt bokens historier, tror jeg den i stor grad også kan oppleves som en rik bok også for ungdom.

Fredrik Røste Haugen

luther

KIRKELIG ÅRSKALENDER 2016

169,-

Kirkelig årskalender er en klassiker! Her finner du en kombinert klassisk almanakk med bibeltekster knyttet til kirkeåret. Markeringen av de kristne merkedager gir dagene innhold med søndagen som ukens sentrum. Her finner du også en oppdatert kontaktliste til kristne virksomheter.

DAGSORD 2016

139,-

Denne kalenderen er gjennom årene blitt en klassiker. Fin på kjøkkenveggen, over skrivebordet eller hvor det måtte være. Vakre og profesjonelle naturfotografier for hver måned. Bibelord for hver dag i forlengelsen av søndagens tekster.

Kjøp kalenderne på www.lutherforlag.no eller hos din lokale bokhandel.

www.lutherforlag.no

SØNDAGSTEKSTEN

NILS-TORE ANDERSEN - SVEIN GRANERUD - GISLE SKEIE

3. SØNDAG I ÅPENBARINGSTIDEN - SÅMANNSSØNDAG KRISTI FORKLARESESDAG

3. SØNDAG I ÅPENBARINGSTIDEN

17. JANUAR 2016

Prekentekest: Joh 1,15–18

Lesetekster 2 Mos 3,13–15 / 1 Kor 8,5–6

Liturgisk farge: Grønn

DAGEN

Evangelieteksten for denne søndag var tidligere prekentekest etter annen tekstrekke søndag etter jul. Etter sitt innhold passer teksten utmerket i åpenbaringstiden. Dessuten er vi i inne i den delen av kirkeåret som DnK har øremerket for misjon, og med prekentekest den søndagen får vi en sjelden god anledning til å minne om det som er misjonens kjernebudskap: Evangeliet om Jesus Kristus ut til hele verden, om Ham som kom med nåden og sannheten – sannheten om Gud. Vårt kall som kirke er å bære dette budskapet videre ut ”til jordens ender”. Det er misjon.

TEKSTENE

Friedrich Nietzsche erklærte at Gud er død. ”Også guder går til grunne! Gud er død! Gud for-

blir død! Og vi har drept han. Hvor finner vi trøst, vi som er morderen fremfor alle mordere?” Igjen dukker de samme tanker opp i mediene. Denne søndagens tekster slår fast at Gud ikke er død. Teksten fra GT forteller oss noe om en Gud som er. Han er den samme som han var på fedrenes tid, Gud den allmektige. Det er noe av dette Petter Dass fanger opp i Salmebokens første salme: ”Gud er Gud, om alle land lå øde, Gud er Gud, om alle mann var døde.” *Gud er.*

I den andre leseteksten slår Paulus dette fast med ordene: ”Det finnes nok såkalte guder i himmelen eller på jorden; ja, det er mange guder og mange herrer. Men for oss er det én Gud, vår Far. Alt er fra ham, og til ham er vi skapt.”

Evangelieteksten er slutten av Johannes-prologen. Den gjentar hovedbudskapet til døperen: ”Johannes vitner om ham og roper ut ...” Bort fra seg selv og til Jesus. I evangelieteksten gir Johannes oss nøkkelen for å forstå Gud: ”Ingen har noen gang sett Gud, men den enbårne, som er Gud, og som er i Fars favn, han har vist oss hvem han er.” Heller ikke Moses fikk se Guds ansikt. Men nå har Jesus Kristus åpenbart Gud for oss. Jesus har vist oss hvem Gud er. Han er en åpenbaring av Guds vesen og frelsesvilje. Bare den som kjenner Faderen, kan gjøre ham kjent, og bare den kan vise Guds vesen, som er av samme vesen selv. Og dette må bli denne søndagens prekente tema. Jesus viser oss hvem Gud er. Og Jesus representerte ikke bare Gud. Han var Gud. Gud er iblant oss, fordi Jesus er sann Gud. Han viste oss ikke bare hvem Gud er. Han var

Gud selv. ”Gud er her til stede! La oss ham tilbede, for hans trone ydmykt trede, Gud er midt iblant oss.”

Det står at døperen vitner og roper ut. Det er som han med kraft vil si at dette er denne Jesus jeg talte om. Døperen representerer den gamle pakt med Moseloven. Nå er Jesus-tiden inne, han som kommer med nåden og sannheten. Kontrasten mellom Moses og Jesus, mellom loven og evangeliet, tydeliggjøres.

TIL PREKENEN

Denne søndagen skal predikanten få løfte frem evangeliet, raust og inkluderende. Denne søndagen skal det forkynnes rom for alle, nåde for alle. Han som viser oss hvem Gud er, han kom med nåden og sannheten. ”Og av hans fylde har vi alle fått, nåde over nåde.” Ordet ”fylde” viser nok tilbake til vers 14 hvor det heter at Sønnen er ”full av nåde og sannhet”. Uttrykket ”nåde over nåde” er et forsterket uttrykk som vil si at det kristne livet helt og fullt er basert på Guds nåde. Nåde først som sist! Og nådegavene er forbundet som ledd på et kjede. Det latinske ordet for nåde er *gratia*, som er opphavet til vårt ord gratis og det engelske *grace* – ”amazing grace”. Alt av nåde må ikke bli til alt med måte.

”Nåde over nåde” er uttrykk for den overveldende nåden – rikdommen i Guds nåde gjennom Jesus Kristus. Uttrykket ”nåde over nåde” kan også bety den ”uuttømmelige eller stadig nye nåden”. Den greske preposisjonen som på norsk er oversatt med ”over”, kan også bety ”i stedet for”. Da blir meningen den at om du føler at du har brukt opp nåden, skal du ikke være engstelig. Nåden er uuttømmelig. Den er gratis. Men den kostet mye. ”For så høyt har Gud elsket verden at han ga ...” Årsaken og motiveringen for frelse ligger i Guds bankende hjerte hvor det er nåde og sannhet. Bare der. Ikke et fnugg hos oss. ”Kjærligheten er ikke det at vi har elsket Gud, men at han har elsket oss og sendt sin Sønn til soning for våre synder.” (1 Joh 4,10)

De første ordene vi møter i gudstjenestene våre, er en nådehilsen: ”Nåde være med dere, og fred fra Gud, vår Far og Herren Jesus Kristus.” Den som leser Det nye testamente vil legge merke til at dette er det viktigste Jesus har på

hjertet. Nåde er Det nye testaments hovedbegrep. I nåden kommer Gud oss i møte med sin store kjærlighet og forbarmer seg over oss uten at vi på noen måte har fortjent det. Vi skal ikke gi tapt; himmelen er høyere enn jorden; Guds nåde er sterkere enn alt. Og den er for alle. Presten Elisabeth Kristiansen skrev en gang i avisen Vårt Land: ”En søndag da Olav var konge i Norge, var jeg på gudstjeneste i slottskapellet. Det var mange ulike mennesker der, men to ble lagt spesielt merke til: Kong Olav og en kvinne jeg ofte møtte i byen og på bussen. Hun pleide å bære rundt på eiendelene sine i plastposer og snakket høyt med seg selv. På denne gudstjenesten satt hun helt stille på første rad, mens kongen satt tilbake trukket på galleriet. Alle vi som var til stede, var samlet for den hellige Guds ansikt. Vi fikk bekjenne våre synder til han og vi mottok nattverden. Guds tilgivelse og nåde var stor nok for oss alle. Der var det ingen forskjell på oss. Her var det rom nok og nåde nok for alle.”

Nåde er derfor et viktig og ofte anvendt ord i Bibelen. Vi møter kvinner og menn som er blitt hemmet, ja, lammet av nådeløse holdninger, og som i møte med nåde og respekt blir oppreist til et nytt liv og en ny fremtid. Så viktig er dette ordet at Jesus rett og slett snakker om ”nåde over nåde”: ”Av hans fylde har vi alle fått, nåde over nåde. For loven ble gitt ved Moses, nåden og sannheten kom ved Jesus Kristus”. Jesus viste oss en ny vei og lot nåde gå for rett. Dermed ga han ved sin død og oppstandelse all moralisme, etterpåklokskap og fordømmelse sitt nådestøt. Et håpefullt nådestøt! Vi må våge å forkynne nåde uten tillegg. Loven ble gitt ved Moses, sier Johannes i søndagens tekst. Jesus kom med nåden og sannheten og viste en ny og bedre vei, en ny og større sannhet. ”Det som var umulig for loven siden den sto maktesløs fordi vi er av kjøtt og blod, det gjorde Gud.” (Rom 8,3) Gud gjorde det ved Sønnen, ved Jesus. Jesus representerte den hele og fulle og avsluttende sannheten om Guds frelsesvei. Og det store var – og er – at nåden ikke er en premie for fortjenestefull innsats, men en gave til uverdige.

Få steder er nåden så synlig som ved dåp. Martin Luther sier så tydelig at det knapt er til å misforstå: ”Det er ikke din tro på dåpen, som skal

bære deg, men det er dåpen som bærer din tro. Det er derfor blitt sagt: Så skal ikke du tvile på det. Og dersom du tviler likevel, så er det allerede sagt.” Barnet har ikke gjort noe som fortjener Guds nåde, men nådens vann blir likevel øst over barnets hode. Kanskje må vi i gudstjenestene våre ” snakke opp ” dåpen mer en vi har gjort – nådens bad til gjenfødelse.

Nåde for synder og fred uten like.

Mesterens omsorg til støtte og stav.

Styrke for dagen og håp for i morgen.

Signering for barnet, som Gud tar seg av.

Det er i år 100 år siden den tyske teologen og kirkelederen Dietrich Bonhoeffer ble født. Han ble henrettet en måned før krigens slutt, på Hitlers befaling. Bonhoeffer skrev om den billige og dyre nåden. I forarbeidet til en preken om nåden kan det være klokt å ha i tankene det han skrev om den billige og dyre nåden: ”Billig nåde er tilgivelse uten bot, dåp uten menighetstukt, nattverd uten bekjennelse av synd, absolusjon uten personlig skriftemål. Billig nåde er nåde uten etterfølgelse, nåde uten kors, nåde uten den levende Jesus Kristus. (...) Dyr er nåden fremfor alt fordi den var dyr for Gud, fordi den kostet Gud hans Sønnens liv – ’Dere er dyrt kjøpt’ – og fordi intet kan være billig for oss, som er dyrt for Gud. Nåde er den fremfor alt fordi Gud ikke aktet sin sønn for dyr for vårt liv, men ga ham hen for oss. Den dyre nåde er at Gud ble menneske.”

Jeg skulle ønske at denne søndagens preken ble en bibelsk fundert, glad og frimodig evangelieformidling til oppreisning, trøst og mot for syndere.

Å, kor djup er Herrens nåde

Som eit hav, så djup og vid!

Å, kor kjærleg er hans rettferd,

Som kan meir enn gjere fri!

Det handler om nåde over nåde, og hans fylde som vi alle har fått. Må Gud gi oss visdom og varme til å forkynne nåden med det alvor og den glede som nåden inneholder.

NILS-TORE ANDERSEN
TIDL. GENERALSEKRETÆR I
MISJONSALLIANSEN
NILSTORE@ONLINE.NO

SÅMANNSSØNDAG

24. JANUAR 2016

Prekentekest: Matt 13,24–30

Lesetekster: 5 Mos 6,1–9 / 2 Tim 1,1–5; 3,14–17

Liturgisk farge: Grønn

DAGEN

Såmannssøndagens gamle navn er Søndag Sekstagesima, den sekstiende dag før påske. Tilleggsnavnet Såmannssøndagen ble hos oss tatt i bruk fra 1918, og det har vært eneste betegnelse fra 1977. Søndagens ”basistekst” har hele tiden vært Såmannslignelsen i Luk 8,4–15 par (1. rekkes prekentekest). Bibelen og bibelordet har gjerne vært i fokus på Såmannssøndagen, gjerne med et sikte mot trosopplæring og misjon.

TEKSTEN

Matt 13 inneholder flere lignelser om himmelriket. Først kommer lignelsen om såmannen, som følges av en forklaring av hvorfor Jesus taler i lignelser og en tolkning av lignelsen. Så følger vår tekst, lignelsen om ugresset i hveten. Også denne lignelsen får sin tolkning, etter at Jesus først har fortalt lignelsene om sennepsfrøet og surdeigen. Vår anvendelse av lignelsen om ugresset i hveten må selvsagt skje med et blikk på Jesu tolkning i v 36–43.

Første del av lignelsen er den fortellende delen (v 24–26), som leder til samtalen mellom jordieren og tjenerne (v 27–30). Det er ikke jordieren som himmelriket sammenlignes med (Jfr. innledningen), men hendelsesforløpet i fortellingen. Det som fortelles, er langt på vei troverdig, men har flere påfallende trekk. Om det ikke er utenkelig, var det neppe vanlig at uvenner snek seg inn i åkeren på nattetid og sådde ugress der. Ugresset, *zizania*, er trolig et giftig raigress. Når det modnes, blir det svartaktig, og dermed lett synlig. At det kunne forekomme ugress i en

nysådd åker, var knapt noe som kunne overraske. Det må ha vært mengden som gjorde at arbeiderne tok opp saken med jordeieren. En kan undres over at han ikke synes å være i tvil om hvor ugresset kommer fra. Likevel er det ikke fienden som har fokus, men hva som skal skje med åkeren og grøden. Hveten og ugresset skal vokse sammen helt til innhøstningen. Først da skal de skilles fra hverandre; ugresset skal brennes, mens hveten samles og lagres i låven. Det er uklart om høstfolkene skal identifiseres med tjenerne.

Når Jesus forklarer lignelsen (v 36–43), er det disiplene som får høre, mens det trolig var en større gruppe som lyttet da Jesus fortalte lignelsen. Tolkningen må sies å være allegorisk, hvor flere ledd gis en selvstendig betydning. Menneskesønnen er jordeieren, og Jesus står dermed fram som verdens dommer. Han vet hvem fienden er, og hva han har gjort. Han lar hvete og ugress vokse sammen, og tar selv ansvar for å skille dem fra hverandre. Åkeren er ikke kirken (Slik tenkte Augustin og mange etter ham), men verden. Det er ”rikets barn” og ”den ondes barn” som lever sammen i verden inntil Menneskesønnen sender sine engler som innhøstningsfolk og foretar det endelige skille. I Jesu samtid ventet jødene ut fra GT at Messias skulle rense de ugudelige ut av Guds folk (Sal 2,9; Jes 11,4). Lignelsen har dermed brodd bl. a. mot selotiske grupper som rettet aksjoner både mot frafalne jøder og romerske okkuperanter. Også noen av Jesu disipler kan ha båret på slike tanker (Se f. eks. Luk 9,54f). De får høre at dommen ikke er deres sak. Indirekte ligger det i lignelsen selvsagt en formaning til å leve slik at en er blant hveten. Men hovedbudskapet er utfordringen til tålmodighet, til å overlate dommen til ham som i sin tid vil høste inn og foreta den endelige dom.

PREKENEN

Hvordan preker vi på Sámannssøndagen, når tekstens hovedpoeng er at dommen ikke må foregripes, og at den hører Menneskesønnen til? Velger vi å knytte an til søndagens navn – og det kan det jo være gode grunner til – kan vi gjerne innlede om Guds ord som det gode såkorn. Det skaper gjenkjennelse til sámannslignelsen (v 3–8). Og også denne lignelsen ender med det av-

gjørende skille mellom det såkorn som bar frukt, og det som av ulike grunner ble sådd forjevnes. Vi skal så raust, bruke Bibelen, gjenfortelle bibelfortellingene, gi barna gode møter med bibelens personer – i det hele ta i bruk alle de muligheter som kreativ bibelbruk gir oss. Her er det i mange menigheter anledning til å knytte an til lokale aktiviteter eller innslag i gudstjenesten.

Evangeliet på Sámannssøndagen er jo at Bibelen, Guds ord, gir oss det beste av alt: Budskapet om Jesus. Alle ordene i Bibelen vil løfte fram ett ord, ett navn: Jesus. Han ga sitt liv for at vi skal få liv, han gjør at vi kan bære frukt, og leve et liv som forteller andre om hvem vi hører til. På flere steder er Sámannssøndagen også misjonssøndag. Da er det mye stoff tilgjengelig som kan illustrere hvordan det gode såkorn endrer liv og gjør at kirker vokser fram også blant nye folkeslag.

La oss gjerne utfordre våre tilhørere til daglig bibelbruk og glede over å lese, høre og dele Livets ord. En undersøkelse av kristenfolks bibelvaner som ble presentert i fjor, ga gode grunner til å gi slike oppmuntringer.

Så må vi tale om tålmodighet. Arbeiderne i lignelsen ville gjerne renske opp og få ugresset vekk så snart som mulig. Mistriivselsen med tilstanden er forståelig, men av sin herre fikk de sunn og nødvendig korreksjon. Det greske ord for dom – *krinein* – betyr å sette skille, og det avgjørende skille er det ikke tjenerne, men Herren som har ansvar for. Det er godt at det slik; da blir vårt ansvar å så det gode såkornet og stelle godt med det som spirer opp. I en verden med så mye smerte som vi har sett rundt oss den siste tiden, er det ikke underlig at mange tenker at det er gode grunner for Gud til å gripe inn. At han drøyer med det endelige oppgjør med det onde i verden, har anfektet mange fromme opp gjennom kirkens historie. Vi ser det allerede i NT, 2 Pet 3,9.15. Men vi ser også at allerede da ble de utålmodige minnet om at Gud ”er tålmodige med dere, for han vil ikke at noen skal gå forta, men at alle skal nå fram til omvendelse” (2 Pet 3,9). Guds tålmodighet gir oss anledning til å drive misjon, til å så det gode såkornet.

Ingen mangel på prekenmotiver på Sámannssøndagen!

SVEIN GRANERUD
TIDLIGERE GENERALSEKRETÆR,
NORMISJON

SVEIN.GRANERUD@NORMISJON.NO

KRISTI FORKLARELSESDAG

31. JANUAR 2016

Prekatekst: Luk 9,28–36

Lesetekst 1: 2 Mos 34,27–35

Lesetekst 2: 2 Kor 3,12–18

Fortellingstekst: Matt 17,1–8

Liturgisk farge: Grønn.

INNLEDNING

I denne fortellingen skjer det et merkelig møte mellom himmelen og jorden. Jesus blir forvandlet for disiplenes øyne. Men det er mer. Her er det tre jordiske personer, Peter, Jakob og Johannes, som møter to himmelske skikkelser, Moses og Elia. Midt mellom dem står Jesus, gjennomstrålt av himmelsk lys. Og Guds røst lyder over det hele. Det er en underlig fortelling vi har å gjøre med her.

Den begynner med at Jesus vil trekke seg unna for å be, og han tar med seg tre av disiplene. Fjellet de går opp på er tradisjonelt blitt regnet for å være Tabor, en mil øst for Nasaret. Hos Origenes (ca. 185 – ca. 254) har vi den eldste kjente identifikasjonen av Tabor som åsted for Kristi forklarelse, og senere kommer det en rekke kilder med samme oppfatning. I dag holder en gruppe fransiskanermunker og gresk-ortodokse munkers til på fjellet. Taborfjellet spiller en rolle i flere gammeltestamentlige beretninger, men jeg velger å la dette ligge urørt i det følgende og vil heller fokusere på det som *skjer* på fjellet.

PERSONGALLERIET

Hvorfor er det Peter, Johannes og Jakob som får være med opp på fjellet? Det gis ingen spesiell forklaring på dette, men alle tre tilhører det man kan kalle ”den indre krets” av Jesu følgesvenner. Jesus kunne ta dem til side og undervise og snakke med dem, uten at alle disiplene var til

stede.

Mer presserende er spørsmålet om hva Moses og Elia gjør her? For de jødiske disiplene representerte disse to ”loven” og ”profetene”. Og de har begge hatt sine ”ildmøter” med Gud. Gud talte til Moses ved den brennende busken (2 Mos 3), og Moses var i Guds herlighet på fjellet da han fikk budene (2 Mos 19ff). Elia ”beseiret” Baalprofetene da Gud lot offeret hans ta fyr (1 Kong 18), og han ble selv tatt hjem til Guds herlighet i en ildvogn (2 Kong 2).

Det var en forventning blant jødene om at Elia skulle komme tilbake for Messias selv. I parallellberetningen hos Matteus rører disiplene selv ved dette (Matt 17,9–13): ”På veien ned fra fjellet ga Jesus dem dette påbudet: ’Fortell ikke noen om dette synet før Menneskesønnen har stått opp fra de døde.’ Disiplene spurte ham: ’Hvorfor sier de skriftlærde da at Elia først må komme?’ Han svarte: ’Elia skal nok komme og sette alt i rette stand. Ja, jeg sier dere: Elia er allerede kommet, og de ville ikke vite av ham, men gjorde med ham som de ville. På samme måte skal de også la Menneskesønnen lide.’ Da skjønte disiplene at det var om døperen Johannes han talte til dem.

Denne kan se ut til å reise et spørsmål om reinkarnasjon. Vi vet imidlertid at Elia ble tatt opp i himmelen, til Guds rike som er ubundet av jordens kretsløp, uten at han først måtte dø. Er det derfor han kan vende tilbake til jorden i døperen Johannes’ skikkelse? I så fall er det ikke snakk om en reinkarnasjon (som er fremmed for kristen tro), men om en inkarnasjon. Jeg har ikke tenkt å svare entydig på dette. Men de grensesprikkende perspektiver i teksten åpner for å reflektere i slike baner.

Hvordan kjente disiplene igjen Moses og Elia? Et noe vidløftig, men også adekvat (teksten for øvrig tatt i betraktning) svar kan være: De forsto det, uten ord eller forklaring, bare ved å se disse skikkelsene badet i guddommelig lys og herlighet, at det var Moses og Elia. Eller de forsto det ut fra samtalen som de tre fører: ”De viste seg i herlighet og talte om den utgangen livet hans skulle få, om det han skulle fullføre i Jerusalem.” Teksten antyder i alle fall at disiplene våknet i tide til å få med seg noe av samtalen. Uansett tiet de om opplevelsen ennå en stund, og hos Markus

(9,9) og Matteus (17,9) presiseres det at Jesus ba dem om ikke å si noe ”før Menneskesønnen har stått opp fra de døde”.

SKYEN OG GUDS RØST

Hos Matteus (17,1–8) blir disiplene svært redde da de hører røsten; de kaster ”(...) seg ned med ansiktet mot jorden, grepet av stor frykt. Men Jesus gikk bort og rørte ved dem og sa: ’Reis dere, og vær ikke redde!’ Og da de løftet blikket, så de ingen andre enn ham, bare Jesus.” Dette kan være et poeng å ta med seg: I møte med dette uforståelige, guddommelige, hellige og skremmende, vet vi alltid hvor vi skal feste blikket: På Jesus, han som rører ved oss og ber oss om ikke å frykte.

Videre er det et sentralt poeng at Guds ord – Ordet – uttales til noen. Guds ord er relasjonelt. Når Gud taler, er det alltid en språkhandling, på flere plan: Gud identifiserer seg selv. Gud gir seg til kjenne. Gud gjør sin vilje kjent. Og: Gud henvender seg til noen, i dette tilfellet disiplene – og derigjennom til menneskene.

Gud er til stede i skyen. Han er ikke skyen, han er i skyen. Jamfør 2 Mos 13,21–22: ”Og Herren gikk foran dem, om dagen i en skysøyle for å vise dem veien, om natten i en ildsøyle for å lyse for dem.” Skyen, ilden og lyset er fenomener som ofte knyttes til Guds nærvær. Men selv i denne situasjonen, på fjellet, hvor den himmelske herligheten åpenbares, er Guds helighet så overveldende at han ikke kan vise seg for det blotte øye, men i en sky.

PETERS REAKSJON

La oss se litt på Peters reaksjon: ”Mester, det er godt at vi er her. La oss bygge tre hytter, en til deg, en til Moses og en til Elia’ – han visste ikke selv hva han sa.” Hos Markus (9,2–13) forklares Peters ord enda mer: ”Han visste ikke hva han skulle si, for de ble grepet av stor frykt.” Å bygge hytter av greiner og løv var en del av den jødiske løvhyttefesten. Denne festen ble feiret både som en innhøstingsfest og som en feiring av underet på Sinai da Moses møtte Gud. Dette er den praktiske, jødiske bakgrunnen for Peters forslag om å bygge hytter. Likevel virker ordene hans merkelig malplasserte, og det er da heller ingen

av de tilstedeværende som kommenterer eller besvarer Peters ord. Forfatteren finner attpåtil grunn til å understreke at Peter ikke visste hva han selv sa, og da står vi kanskje overfor et lite innslag av humor fra forfatterens side?

Peter og de to andre våkner altså opp og ser Moses og Elia, ”i herlighet”, snakke med den forvandlede Jesus (som de likevel gjenkjenner). Slik er settingen da Peter griper inn og tar ordet. Det kan nesten virke som om han forsøker, i forfjamselsen, å delta i den samtalen de tre – Jesus, Moses og Elia – har seg imellom. Eller kanskje han føler at han må dekke over noe ved å snakke, en opplevelse av nakenhet, uro, skam eller frykt i møte med dette hellige? At han instinktivt vil forsøke å ”dekke over” den overveldende situasjonen med ord som nærmest kan minne om et feilslått og komisk forsøk på ”small talk”? Og så renner dette med hyttene ut av ham. Det er i alle fall lett å forstå Peters reaksjon: Den er dypt menneskelig. Slik også hans senere fornektelse er dypt menneskelig, om enn med annet fortegn.

GUDS RIKE

I den foregående teksten sier Jesus: ”Sannelig, jeg sier dere: Noen av dem som står her, skal ikke smake døden før de ser Guds rike.” (v 27) Det synes nærliggende å lese dette i direkte sammenheng med ”vår” påfølgende tekst om forklarelsen. På Taborfjellet får i alle fall disiplene se inn i Guds rike. I det kraftige forklarelsens lys der på fjellet blir tids- og stedsgrensene opphevet, og evigheten kommer til syne – ikke i drømme (Teksten er tydelig på at disiplene våkner) eller som en form for ”indre syn”, men som virkelighet, like synlig og sansbar som fjellet de står på. En virkelighet der Moses, Elia og Jesus (og disiplene) eksisterer samtidig og kan kommunisere med hverandre. Og ifølge teksten viser både Jesus, Moses og Elia seg i ”herlighet”, et attributt som beskriver det himmelske og guddommelige, det som skiller seg fra det jordiske og menneskelige. Da de tre disiplene får se Jesu forvandling og herlighet, ser de samtidig rett inn i Guds rike, det som ikke er begrenset av tid eller sted. Gud selv lar himmel og jord møtes, og over dette møtet lyder Guds egen røst.

EN BUE FRA DÅP TIL FORKLARELSE

Guds ord over Taborfjellet knytter hendelsen direkte til Jesu dåp i Jordanelven. At Elia og døperen Johannes er "den samme", forsterker denne koblingen. Lukas forteller at Guds røst sier: "Dette er min Sønn, den utvalgte. Hør ham!" Og der Lukas skriver om Jesu dåp, lyder røsten fra himmelen: "Du er min Sønn, den elskede, i deg har jeg min glede." Slik spennes det en mektig bue fra Jesu dåp og frem til forklarelsen på fjellet. På Tabor "døpes", innvies, Jesus til den oppgaven han snart skal fullføre i Jerusalemlen.

Uten å legge for mye i det: Det kan nevnes at der Markus og Lukas forteller om Jesu dåp, taler Gud direkte til Jesus: "Du er min Sønn". De andre har også hørt stemmen, men ordene er uttalt til Jesus og klinger i en intim relasjon mellom Faderen og Sønnen. Men på Taborfjellet omtaler Guds røst Jesus i tredje person (hos alle synoptikerne): "Dette er min Sønn." Det er som om Gud stiller Sønnen frem der på fjellet, overgir ham helt til jorden, overlater ham i menneskenes hender – fulgt av det himmelske vitnesbyrdet om at dette er Guds egen Sønn.

Uansett: Da Johannes doper Jesus, blir han innviet til sin gjerning, og det skjer i en sterk identifikasjon mellom den himmelske Fader og den jordiske Sønn. Det er selvsagt ikke snakk om en ny dåp på Taborfjellet, men gjentakelsen av ordene som lød over Jesu dåp, indikerer en utvidelse: Nå er det menneskeheten, representert ved tre trøtte, redde disipler, som skal innvies i den grensesprengende hemmeligheten om Jesu fulle, sanne identitet. På Taborfjellet ryddes enhver tvil av veien, og selv om det foreløpig kun gjelder tre av disiplene, er bevegelsen i tid og rom klar: Nå står hele verden for tur. Men veien dit må gå via korset, graven og oppstandelsen. Og dette har hele tiden "ligget skjult" i Jesu dåp.

Å STÅ I GUDDOMMELIG LYS

Vi kan se for oss denne buen i Jesu jordiske liv, fra dåpen i Jordan til forklarelsen på Tabor. Kan vi tenke oss en lignende bue spent ut også over våre egne liv? Først gudsmysteriet, selve nåden, som skjenkes ned i oss i dåpen, en hendelse som ledsages av en identifikasjon: "Jeg tegner deg med

det hellige korsets tegn (...) du skal tilhøre Jesus Kristus (...)" Og på den ytterste dag skal dette dåpens frø slå ut i full blomst og Mysteriet åpenbares til fulle. Guds hellige, gjennomstrålende blikk og brennende lys skal treffe oss. Men vi bærer "det hellige korsets tegn", vårt merke og segl, som viser at vi tilhører den treenige Gud som sier til den dømte: "Du er mitt barn." Og slik skal også vi en gang tåle å stå i det guddommelige lyset, slik Jesus tålte det på Tabor.

Det står ikke beskrevet hvordan Guds røst høres ut. Men det er ikke sikkert at det var en "tordenrøst", slik man for eksempel vil forvente i en storslått Hollywood-film. Kanskje lød Guds røst på Taborfjellet mer som en svalende vind i heten, en kjærlighetserklæring fra himmelen, en guddommelig omfavelse i ord – og samtidig som en proklamasjon: "Hør ham!" Og hvorfor skal vi høre ham? Det er fordi Guds Sønn er den eneste på jorden som taler livets ord til oss som bor i dødens verden. Han er den eneste som tåler å stå i det guddommelige lyset uten å dø.

Kan det hende at Jesus i dette øyeblikket, der på fjellet, opplever at de to naturene, hans menneskelige natur og hans guddommelige natur, blir smeltet sammen i et mektig lysglimt? Det vil gi ekstra mening til ordene fra himmelen, de som sier at dette mennesket, denne personen, med sine to naturer, er Guds elskede Sønn som alle vi jordiske mennesker må se og høre.

PÅ VEI MOT JERUSALEM

Disiplene sovner der oppe på fjellet mens Jesus fortsetter å be. Det minner om det som snart skal skje i Getsemane. Både på Tabor og i Getsemane er Jesus sammen med (noen av) disiplene for å be. Men det er én slående forskjell: På Tabor forvandles hans utseende, og hans himmelske herlighet blir synlig – mens i Getsemane strever han og kjemper, tilsynelatende "fanger" i en dødelig kropp, så full av kvaler og dødsangst at svetten faller "som bloddråper ned på jorden". (Luk 22,44) Likevel: Langs hele denne akse, fra hans herlighet på fjellet til hans dødsangst i Getsemane, ser vi hvem Jesus er: Han er den som våker og ber mens selv de mest trofaste faller i søvn. Han er Sønnen, elsket av Gud og satt på jorden for å tale Livets Ord til menneskene. Han er den

som, dersom det var mulig, aller helst ville unngå å lide en smertefull død – men som likevel velger den uforbeholdne overgivelsen til Faderens vilje.

Det går allerede en bue fra Kristi dåp til Kristi forklarelse. Kanskje kan vi si at på Tabor strekkes en ny bue – fra ”forklarelsens fjell” utenfor Nasaret og frem til ”fornedrelsens fjell” i Jerusalem? Det er i alle fall dit veien fører nå. Jesus vet det. Og i tiden fremover skal han komme til å snakke stadig mer med disiplene om sin død. Det ser ut til at møtet på Tabor har forberedt Jesus på det som skal komme.

Sett i lys av det disiplene hadde fått se der oppe på fjellet, må Jesu korsfestelse og død ha fortonet seg absolutt uforståelig og absurd. Jesus var Guds egen Sønn; det hadde de selv bevitnet; Gud selv hadde sagt det til dem; de hadde sett det med egne øyne og hørt det med sine ører. Men nå var han likevel død. Hvordan kunne dette ha seg? Hadde de virkelig tatt så forferdelig feil? For det er virkelig en avgrunn mellom den strålende Kristus som Peter, Johannes og Jakob får se på Taborfjellet – og den fornedrede Kristus de noe senere ser spikret til et kors, uten pust, uten liv. Og det er på alle stadier av dette enorme spennet – midt i denne avgrunnen mellom ”Kristi to naturer” – at disiplene befinner seg langfredag kveld. I lys av forklarelsen kan jo Peters fornektelse virke enda mer svikefull: Han hadde selv sett Jesu herlighet, og likevel nektet han for sitt kjennskap til den korsfestede nasareeren. Men på samme tid blir hans fornektelse også mer forståelig: Skuffelsen, desillusjonen, er så avgrunnsdyt og total – nettopp fordi Peter har sett ”den andre Kristus”, den herlige, guddommelige Kristus. Det gir ingen mening, og Peter finner ingen annen utvei enn å ta avstand fra det, alt sammen.

ET ”LYSETS MYSTERIUM”

Pave Johannes Paul II initierte et ”rosenkransens år” mot slutten av sitt liv. I den sammenhengen kom han opp med fem ”nye” mysterier knyttet til rosenkransbønnen. Paven kalte disse for ”lysets mysterier”, og de skiller seg fra de tradisjonelle rosenkransbønner ved sitt skarpe fokus på Kristus. Det er interessant at Johannes Paul II i denne sammenhengen kalte forklarelsen på Tabor for selve ”lysets mysterium par excellence”, altså det

fremste av disse ”lysets mysterier” og selve nøkkelten til å forstå de fire andre mysteriene (Jesu dåp, underet i Kana, Jesu proklamasjon av Guds rike, innstiftelsen av nattverden). Jeg nevner dette fordi det angir en tilnærming til teksten som vi ikke skal ta lett på: Å bevege seg inn mot det guddommelige mysterium med troens indre blikk, gjennom bønn og meditasjon.

Det er neppe en overdrivelse å si at den katolske og de ortodokse kirker har en langt større bevissthet om, og nærhet til, beretningen om Kristi forklarelse på fjellet enn det vi har i vår aktuelle lutherske kirkevirkelighet. Selv om man i teologiske kretser nok kan fremheve det unike og sentrale i hendelsen, har vi i dag ingen folkelig tradisjon eller bevissthet rundt det som hendte på Taborfjellet. Det kan ha sammenheng med at vi står i en rasjonalistisk tradisjon hvor vi avkrever ethvert fenomen et logisk, rasjonelt svar. Vi vil aller helst gå litt utenom en del bibeltekster, særlig nytestamentlige, som virker for fantastiske eller overnaturlige til å være ”helt sanne”. Vi får liksom ikke hjernene våre med oss forbi dette rasjonelle hinderet: Jesus som står og prater med to kjente, men forlenget avdøde personer – mens Gud snakker i en stor sky. Men på Taborfjellet får vi ingen svar som tilfredsstiller fornuften. Og det er ingenting som tyder på at dette skal fortolkes metaforisk, i en eller annen form for overført betydning, eller at disiplene egentlig sov seg gjennom hele fjellbesøket og bare drømte hele seansen. Nei, evangelisten(e) krever å bli tatt på alvor: Dette hendte!

Så kan vi lete frem så mange fakta og teologiske poenger vi klarer, knyttet til Kristi forklarelse og hendelsene på Tabor – men så er det likevel som om vi ikke helt vet hva vi skal gjøre med det vi finner. Det er i det hele tatt et grunnleggende kjennetegn ved denne fortellingen: Vi kan legge alle de ”korrekte” teologiske bitene på rett plass i puslespillet; vi kan si noe fornuftig om persongalleriet, hvorfor dette skjer på akkurat dette punktet i Jesu liv; vi kan trekke paralleller til Jesu dåp og til loven og profetene – men: Hva hjelper det oss i møte med det hellige? Uavhengig av våre faktafunn og teologiske refleksjoner blir vi til syvende og sist stående der, sammen med Peter, Johannes og Jakob, som forfamsede vitner til noe

uhørt og skremmende, noe uforståelig og grense-
sprengende, noe som ryster all vår oppsamlede
kunnskap og erfaring om den verden vi tror vi
kjenner.

Dette tjener som en påminnelse til oss, i vår
kirkelige tradisjon, om at vi møter Gud ikke
”bare” i det nyfødte barnet i krybben, eller ”bare”
i den lidende Kristus på korset. Vi møter også
Gud i et voldsomt lys, en brennende ild, en mørk
sky: Guds hellighet kan være skremmende. Vi
kan ikke se rett på den hellige Gud med det
blotte øye. Men vi kan feste blikket på Jesus Kris-
tus.

Å TEGNE ET TYDELIG BILDE

For mange år siden fremførte en venn med
teatererfaring og jeg selv denne teksten under en
fortellingsgudstjeneste. Vi øvde mye. Jeg levde
midt i teksten i flere dager, gikk rundt i den og
forsøkte å være de ulike personene, legge merke
til detaljer i landskapet, hva som ble sagt og gjort.
For meg var det en spennende og uvant inngang
til en bibeltekst. Jeg ”fikk ikke lov” til å komme
med *teologiske* blikk på teksten. Først skulle den
bare leses, igjen og igjen, uten hjelpemidler eller
bøker av noe slag. Hvilke bestanddeler fantes
i teksten? Persongalleri? Bevegelser? Samtaler?
Hendelser? Ansiktsuttrykk? Ytre omstendigheter?
Natur? Først da selve scenen og handlingen var
solid fundert i vår egen forestillingsverden, åpnet
vi bøkene og leste mer. Jeg tenker at uansett hva
man ellers sier i en preken på Kristi forklarings-
dag, så blir det sentralt for forkynneren å tegne
et så tydelig bilde som mulig av den scenen som
utspiller seg i Luk 9,28–36. Forklaringer og for-
tolkninger skal vi ikke styre unna, men det er
viktig at ”scenen sitter” hos tilhørerne. Kanskje
kan man gjenfortelle teksten med egne ord,
omtrent som dette:

”Se for dere et fjell på en stor slette. På toppen
av fjellet befinner det seg fire menn. En av dem
er Jesus; de tre andre er disiplene Peter, Johannes
og Jakob. Hvorfor er de der? Fordi Jesus har tatt
dem med seg opp dit for å be. Det er stille mel-
lom dem, Jesus ber, men de tre andre blir søvnige
og døser av. Så er det som om Jesu ansikt for-
vandles av et voldsomt lys. Og med ett er det to

andre menn der; det er Moses og Elia. De forlot
jorden for lenge siden, men nå står de her, i dette
overveldende lyset, og samtaler med Jesus. De
snakker om det som snart skal skje. Jesus skal til
Jerusalem. Han skal dø. Kanskje snakker de også
om at Jesus skal reise seg igjen fra graven? Det vet
vi ikke. Men nå våkner Peter, Johannes og Jakob,
og de blir lamslått av det de ser: Det voldsomme
lyset, Jesus som samtaler med to menn som de
intuitivt forstår er Moses og Elia. De blir redde
og vet ikke hva de skal gjøre. Peter vil så gjerne si
noe, men det virker kommer ut av munnen hans
er rart og dirker malplassert i det utrolige som
skjer. Men nå kommer det en stor sky, og midt
inne fra skyen hører de en sterk og tydelig
stemme: ” Dette er min Sønn, den utvalgte. Hør
ham!” De vet at det er Guds stemme de hører, og
disiplene blir igjen grepet av frykt. Men når de
ser seg rundt, er Moses og Elia borte. De er alene
med Jesus igjen. De har sett noe de aldri skal
glemme, men som de må tie om ennå en stund.
Tiden er ennå ikke inne. Men snart går de mot
Jerusalem.”

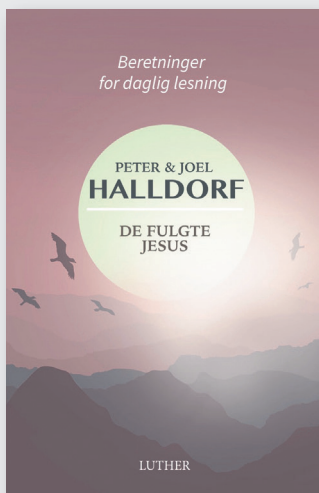
AVSLUTNING

Fortellingen utfolder seg på et fjell, midt mellom
himmelen og jorden, i en bue fra Kristi dåp til
Kristi forklarelse – og med retning mot Jerusa-
lem. På fjellet, i det guddommelige lys, ser vi på
én og samme tid den preeksistente, inkarnerte,
korsfestede og seirende Kristus. Det er et over-
veldende og fantastisk syn, men det er også
skremmende. Vi vet ikke hva vi skal gjøre eller si.
Da er det at Jesus selv kommer til oss og rører
ved oss, ber oss om å stå opp og sier: ”Vær ikke
redde!”

Menneskesønnen, Jesus Kristus, har stått opp
fra de døde. Vi som hører til kirken, er kalt til å
vitne om dette. Vi skal fortelle om Jesus *i lyset*.
Vi skal forkynne om hans lidelse og død. For alt
er blitt oppfylt. Elia har vært der, han som jødene
ventet på før Messias skulle komme. Jesus har
vært her, han som sa: ”Det er fullbrakt.”

GISLE SKEIE
REDAKTØR, STEFANUSALLIANSEN
GS@STEFANUS.NO

Peter Halldorf
DE SOM FULGTE JESUS
 299,-

Nå i 2. opplag

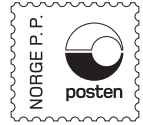
Peter og Joel Halldorf har skrevet en bok om troens forbilder og vitner – én for hver dag i året. La deg inspirere av norske personligheter som Marie Monsen, Børre Knudsen, St.Sunniva, Edin Løvås, Annie Skau Berntsen, Ludvig Karlsen og Arnfinn Haram – i tillegg til internasjonale navn som William Wilberforce, Martin Luther King, C.S. Lewis og pave Johannes Paul II.

Peter Halldorf er en av de viktigste åndelige veiledere i Norden i dag. Hans fokus på kirkens enhet og hans trofaste bidrag til seriøs dialog gjør ham til en viktig brobygger og inspirator. Han leter i kirkens skatter og deler så gamle tekster blir levende og eksistensielle.

Per Arne Dahl, biskop i Tunsberg.

Kallet til hellighet gjelder alle kristne like fra kirkens begynnelse til dags dato. Til det trenger vi følgesvenner og veivisere. I denne boken møter vi noen fra den gang kirken var én, andre da den ble delt og frem til dagens konfesjonelle mangfold – også i Norge. Et sterkt økumenisk vitnesbyrd.

**Sr. Else-Britt Nilsen OP Dominikanersøster,
 leder av Norges Kristne Råd.**

Avsender:
Luthersk Kirketidende
Sinsenveien 25
0572 OSLO

UTKOMMER annenhver uke på Luther Forlag og redigeres av professor Harald Hegstad (ansv.), prost Hege Elisabeth Fagermoen, førstelektor Sjur Isaksen og sokneprest Anne Grete Listrøm. Bokmeldingsansvarlig: Postdoktor Kristin Graff-Kalleståg. Redaksjonssekretær: Eyolf Berg.

ALLE HENVENDELSER rettes til:
Luthersk Kirketidende
v/Eyolf Berg
Sinsenveien 25
0572 OSLO
Tlf. 91 17 65 37
E-post: redaksjon.lk@lutherforlag.no

INTERNETT: www.lutherskkirketidende.no
Opplysninger om annonsepriser og utgivelsesplan finnes på nettsidene.

ARTIKLER OG LESERINNLEGG til Luthersk Kirketidende sendes på e-post til ovenstående adresse. Artikler skal normalt ikke overstige 2500 ord. Innlegg skal normalt ikke være mer enn 1200 ord.

ABONNEMENT: Pris kr. 590,- pr. år for Norge. Utlandet kr. 800,- pr. år. Abonnementet inkluderer Tidsskrift for Praktisk Teologi (2 numre pr. år). Kontonummer: 3000.14.73669. Abonnementet løper til det sies opp skriftlig (brev, SMS eller e-post). Gamle og nye numre kan kjøpes i pdf-format fra <https://lutherskkirketidende.buyandread.com>